

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน

ในจังหวัดเชียงใหม่

Strength Development of Community's Spa and Thai Traditional Massage

Business in Chiang Mai.

โดย

พหล ศักดิ์คะทัศน์ และคณะ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

2555

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน

ในจังหวัดเชียงใหม่

Strength Development of Community's Spa and Thai Traditional Massage

Business in Chiang Mai.

ได้รับการจัดสรรงบประมาณการวิจัย ประจำปี 2554

จำนวนเงิน 220,000 บาท

หัวหน้าโครงการ นายพหล ศักดิ์คะทนต์

ผู้ร่วมโครงการ สุรัชย์ กังวล และหนึ่งหทัย ตันตีสันติสม

งานวิจัยเสร็จสมบูรณ์

31 / 12 / 2555

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการการพัฒนาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนในจังหวัด เชียงใหม่ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งโดยการให้ธุรกิจดังกล่าวสามารถพึ่งพาตนเองจากการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เองได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับธุรกิจในระยะยาว และยังเป็นการสร้างงานให้คนในชุมชนได้อีกยาวนานขึ้น

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีต้องขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ผู้ร่วมวิจัย เพื่อนๆ และนักศึกษาทุกคนที่ช่วยเหลือด้านในด้านต่างๆ และสำนักวิจัย ที่สนับสนุนด้านงบประมาณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัย

ธันวาคม 2555

ความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
Strength of Community's Spa and Thai Traditional Massage Business
in Chiang Mai

พหล ศักดิ์กะทัศน์¹ ดร. สุรัช กังวล² และ หนึ่งหทัย ดันตีสันติสม³

Phahol Sakkatat¹, Surachi Kungwon², Nuenghathai Tuntusantisom³

¹ หลักสูตรพัฒนาทรัพยากรชนบท คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

² คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

³ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเข้มแข็งและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจ สปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการสุ่มตัวอย่างจำนวน 111 กลุ่ม จาก 6 อำเภอ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ กับหัวหน้ากลุ่มหรือผู้แทนที่สามารถให้ข้อมูลได้ดี ของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนนั้นๆ ใช้การวัดตามแบบของ Likert วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและการวิเคราะห์เส้นทาง ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มธุรกิจฯ มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับมาก(เฉลี่ย 3.85) ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยจาก 8 ตัวแปร ได้แก่ ทุนทางสังคม การมีเครือข่าย ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรด้านเงิน ทรัพยากรด้านวัสดุ และกลไกและการบริหารจัดการ ทางพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยรวมและอิทธิพลทางตรงที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งมากที่สุด คือกลไกและกระบวนการบริหารจัดการ ส่วนอิทธิพลทางอ้อมคือ ทรัพยากรด้านเงิน

คำสำคัญ ความเข้มแข็ง สปา นวดแผนไทย ธุรกิจ

ABSTRACT

This research was conducted to investigate strength and factors affecting strength of community's spa and Thai traditional massage businesses(CSMBs) in Chiang Mai. The data were collected by interviewing from head or delegate of 111 CSMBs in 6 amphoes. Likert scale was used in measuring of attitude. Data was analyzed by using descriptive statistics and path analysis. The result revealed that the strength of CSMBs were most level($\bar{X} = 3.85$). Eight factors effecting the strength of spa and The traditional massage business were social resource, network, leadership, participation, personnel resources, financial resource, material, and administrative mechanism. By using path analysis, the overall and direct factors effecting strength of CSMBs was administrative mechanism whereas the indirect was money resources.

Key words : Strength, Spa, Thai Traditional Massage, Business

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	ข
สารบัญภาพ	ค
บทคัดย่อ	1
Abstract	2
บทที่ 1 บทนำ	3
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
ขอบเขตการวิจัย	6
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 ตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจสปาและนวดแผนไทย	8
แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็ง	10
แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม	14
ปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย	16
กรอบแนวคิดในการวิจัย	23
สมมติฐานการวิจัย	24
บทที่ 3 วิธีวิจัย	25
สถานที่ดำเนินการวิจัย	25
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	25
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	26
การทดสอบเครื่องมือ	26
การวิเคราะห์ข้อมูล	27
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	28
ข้อมูลของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน	28
การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่มีนัยยะต่อการพัฒนา	
ที่นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย	31
การจัดฝึกอบรมการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง	49

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	51
สรุปผลการวิจัย	51
อภิปรายผลการวิจัย	53
ข้อเสนอแนะ	54
บรรณานุกรม	56
ภาคผนวก	60
ภาพการจัดฝึกอบรมการปลูกพืชสมุนไพร	61

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	จำนวนธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนทั้งสิ้น 111 แห่ง จำแนกตามอำเภอ	26
ตารางที่ 2	จำนวน ร้อยละ ข้อมูลพื้นฐานของสถานประกอบการธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน	29
ตารางที่ 3	ปัจจัยเสริมของสถานประกอบการ	31
ตารางที่ 4	ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง	32
ตารางที่ 5	ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย โดยชุมชน	36
ตารางที่ 6	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการวิจัย	41
ตารางที่ 7	ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างของตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน	43
ตารางที่ 8	ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ผ่านการตกแต่งแล้ว	46
ตารางที่ 9	ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และผลรวมอิทธิพล ระหว่างตัวแปร	48
ตารางที่ 10	แสดงระดับความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมของผู้เข้าร่วมโครงการ	49

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกกับพฤติกรรมที่แสดงออก	12
ภาพที่ 2 เครือข่ายที่มีองค์กรกลางโดยแต่ละองค์กรสมาชิกมีการติดต่อซึ่งกันและกัน โดยองค์กรกลางเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก	18
ภาพที่ 3 รูปแบบโมเดลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรตามสมมุติฐาน	40
ภาพที่ 4 แสดงโมเดลรูปแบบเส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล	47

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว โดยให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเชื่อว่าหากเศรษฐกิจมีการขยายตัวสูง ระดับรายได้ของคนในประเทศก็จะเพิ่มมากขึ้น และมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชาชนก็จะสูงตามไปด้วย แต่การขยายตัวทางเศรษฐกิจทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและบริการได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติไปอย่างปราศจากการวางแผนการใช้ประโยชน์อย่างรอบคอบและขาดการป้องกันความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้พฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสมของคนในสังคมทำให้วิถีการดำเนินชีวิตขาดความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าซึ่งได้นำไปสู่ข้อสรุปผลการพัฒนาที่ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่มีคุณภาพและไม่ยั่งยืน” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546: 1) ประเทศด้อยพัฒนา ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศที่พัฒนาแล้ววัดกันด้วยมาตรฐานทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจเจริญก็มองกันที่อุตสาหกรรม และในขณะที่แต่ละประเทศกำลังมุ่งพัฒนาความเจริญทางวัตถุต่างๆ ขึ้นมากมายก็ปรากฏว่ามีผลในด้านลบเกิดขึ้นด้วย คือมีปัญหาสังคม ปัญหาจิตใจ และสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2544: 14-18) ดังนั้นการพัฒนาจึงต้องคำนึงถึงความยั่งยืนด้วย การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงเป็นแนวคิดการพัฒนาที่เข้ามามีบทบาทในสังคมโลกและสังคมไทย แนวคิดนี้มีจุดเริ่มต้นมาจากการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน เมื่อปี พ.ศ. 2515 โดยองค์การสหประชาชาติ เพื่อเรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนควรตั้งอยู่บนองค์ประกอบพื้นฐานหลัก 3 ด้าน

1. ความยั่งยืนทางด้านนิเวศ/ สิ่งแวดล้อม หมายถึง ความยั่งยืนของระบบนิเวศในลักษณะที่ระบบสามารถรองรับและกระจายพันธุ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคง (Lakanavichian, 1998) ความยั่งยืนในมิตินี้เป็นความคงอยู่ของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศที่เป็นระบบดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็น อากาศ น้ำ ดิน ความหลากหลายทางชีวภาพพืชพันธุ์ สัตว์ป่า (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2547: 293) นอกจากนั้นยังหมายถึงการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืน เมื่อใช้แล้วต้องไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรนั้นเกิดความด้อยประสิทธิภาพจนไม่สามารถให้ผลผลิตได้ (เกษม จันทร์แก้ว, 2545: 193)

2. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความยั่งยืนในการจัดสรรและกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2540 อ้างใน มนัส สุกัลักษณ์, 2544: 15) ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาแบบยั่งยืนในมิติทางเศรษฐกิจไว้ว่า เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำเอาทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ มนุษย์ เงิน และกายภาพมาจัดการเพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ความอยู่ดีกินดี และความสุขสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม และอยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ

3. ความยั่งยืนทางสังคม-การเมือง-วัฒนธรรม หมายถึง ความยั่งยืนในการดำรงชีวิตที่คำนึงถึงคุณภาพชีวิตในสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การเมือง และสถาบันต่างๆ นอกจากนั้นมิติทางสังคม-วัฒนธรรม ในการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น การตัดสินใจของชุมชนและการจัดการทรัพยากรของตนเอง ประเวศ วะสี (2541 อ้างใน มนัส สุกัลักษณ์, 2544: 24)

การพัฒนาที่ขาดความยั่งยืนดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาทั้งปัญหาสังคม อาชญากรรม ความเครียดที่ต้องทำงานแข่งกับเวลา ปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นต้น

ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนานอกจากปัญหาสังคม จิตใจ และสิ่งแวดล้อมแล้ว ปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการทำงานในยุคปัจจุบันหรือยุคเกษตรอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้นมากมายไม่ว่าโรคที่เกิดทางกาย เช่น ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ โรคระบบทางเดินหายใจ โรคระบบเลือด หัวใจ เป็นต้น การรักษาโรคนอกจากใช้การรักษาแผนปัจจุบันตามโรงพยาบาลแล้วประชาชนทั่วไปมักนิยมรักษาตามธุรกิจสปาและนวดแผนไทยกันมากขึ้น โดยเฉพาะโรคเกี่ยวกับการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ การไหลเวียนของเลือด เป็นต้น ธุรกิจสปาและนวดแผนไทยเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขและป้องกันปัญหาสุขภาพที่จะเกิดขึ้นจากการทำงานดังกล่าว ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาเจ็บป่วยที่มีราคาถูกลง และนอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่คนในชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

ปัญหาอุปสรรคของธุรกิจสปาและการนวดแผนไทย

ปัญหาและอุปสรรคของธุรกิจนวดแผนไทยและธุรกิจสปาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยรวมปรากฏดังนี้

สภาพปัญหาโดยรวม มีธุรกิจบริการนวดแผนไทยและธุรกิจสปาเปิดดำเนินการในจังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก มีปัญหาหลากหลาย ได้แก่ คุณภาพของการให้บริการ มาตรฐานการนวด การออกไปอนุญาตต่างๆ ปัญหาการตรวจสอบควบคุมคุณภาพ มาตรฐานของหลักสูตรวิชาการนวดแผนไทย การถ่ายทอดวิชาการนวดแผนไทย ผู้ประกอบอาชีพนวดแผนไทย ไม่มีการ

รวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ และไม่มีหน่วยงานใดเป็นแกนให้เกิดการรวมกลุ่มกัน ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาวิชาชีพ และการแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น การขาดพลังในการแก้ไขสภาพพจน์ในทางลบของอาชีพ หมอนวดจากปัญหาบริการทางเพศแอบแฝง ขาดแนวร่วมในการกำหนดมาตรฐานเรื่องราคา มีการตัดราคากันเองทำให้อัตรค่าบริการต่ำ

ด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร พนักงานในสถานบริการนวดแผนไทยที่มีปัญหาเรื่องการสื่อสารกับลูกค้าชาวต่างชาติ ต้องการให้รัฐสนับสนุนในเรื่องการจัดฝึกอบรมการใช้ภาษาต่างประเทศในการให้บริการและประชาสัมพันธ์ผ่านปากลูกค้า ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยประชาสัมพันธ์บริการนวดไทยให้กว้างขวางต่อไป

ด้านการวางตำแหน่งทางธุรกิจ ผู้ประกอบการประสงค์จะวางตำแหน่งให้แตกต่างจากสถานบริการอบ นวด อย่างชัดเจน โดยให้ความสำคัญต่อการบริหารเรื่องสถานที่ บริการ การตั้งราคา การส่งเสริมการขาย ให้มีความกลมกลืนเป็นสำคัญ และเน้นความเป็นต้นแบบและมูลค่าสูง (สมาคมผู้ประกอบการสปาไทย, 2550: ออนไลน์) จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นพบว่าส่วนหนึ่งมาจากการขาดการรวมตัวกันเพื่อเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งให้กับกลุ่มธุรกิจสปา

ปัญหาในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

ความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนเป็นอย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์ต่อความเข้มแข็งดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(Objectives of the Study)

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาถึงการพัฒนาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย มีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน
3. เพื่อให้ความรู้แก่ธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนให้มีการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(Expected Results)

การศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย คาดว่าจะเป็นประโยชน์ดังนี้

1. ชุมชนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการธุรกิจการธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนที่มีประสิทธิภาพมีการใช้ทรัพยากรที่ผลิตขึ้นใช้เองมากขึ้น
2. ชุมชนท้องถิ่นที่มีการส่งเสริมกิจการธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนให้มากขึ้น เพื่อประชาชนในพื้นที่จะได้มีอาชีพที่มากขึ้นและเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น
3. หน่วยงานบริการสุขภาพของรัฐ เช่น โรงพยาบาล สามารถลดภาระงานลง เนื่องจากผู้ป่วยบางส่วนใช้บริการจากธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนได้

ขอบเขตการวิจัย

(Scope of the Study)

การศึกษาในครั้งนี้มีขอบเขตในการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาประมาณ 12 เดือน เริ่มตั้งแต่ ตุลาคม 2554 ถึง กันยายน 2555
2. การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน ประกอบด้วย 7 ด้านใหญ่ ๆ คือ ได้แก่ 1) ผลประกอบการของกลุ่ม 2) จำนวนเงินสำรองหรือเงินทุนสะสมในรอบปีที่ผ่านมา 3) ร้อยละของสมาชิกที่ได้รับการฝึกอบรม 4) การจัดสรรเงินสวัสดิการให้แก่สมาชิก 5) การจัดสรรเงินสวัสดิการให้แก่ชุมชน 6) อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้มาใช้บริการ และ 7) อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้
3. ประชากรคือกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่

นิยามศัพท์

(Definition of Terms)

การพัฒนาความเข้มแข็ง หมายถึง การเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งในด้านบริหาร คุณค่า กระบวนการ และผลลัพธ์ ซึ่งแบ่งระดับการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งความเข้มแข็งเป็น 3

ประการ คือ 1) ระดับบุคคล เป็นการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งความเข้มแข็งในกระบวนการทางจิตวิทยา 2) ระดับองค์กรภายใน เป็นการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรเพื่อเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งรวม 3) ระดับเหนือกว่าองค์กร เป็นระดับที่ระบบสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งด้านองค์กร คือ สามารถมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อม

ธุรกิจสปา หมายถึง ธุรกิจที่เปิดสถานบริการเพื่อสุขภาพ หรือ สถานพยาบาลที่ให้บริการลูกค้าทั่วไปด้วยศาสตร์การนวดเพื่อสุขภาพ การปฏิบัติต่อร่างกายเพื่อสุขภาพ และการใช้น้ำเพื่อสุขภาพเป็นบริการหลัก เพื่อปรับความสมดุลของร่างกายและจิตใจ โดยให้คำแนะนำด้านบริการที่จัดไว้ตามหลักวิชาการ รวมถึงอาจจะมีการให้คำแนะนำการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย โภชนาการ การปรับพฤติกรรมตามหลักการแพทย์สากลและการสร้างหลักสุขภาพด้วยศาสตร์การแพทย์ทางเลือก

นวดแผนไทย หมายถึง การตรวจ การวินิจฉัยและการบำบัดโรคด้วยการกด คลึง บีบ ทูบ สับ ประคบ หรือวิธีการนวดอื่นใดตามแบบแผนของการประกอบโรคศิลปะ

บทที่ 2

ตรวจเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(REVIEW OF RELATED LITERATURES)

ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีตลอดจนผลงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย โดยแยกออกเป็นประเด็นดังนี้

- 1.แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจสปาและนวดแผนไทย
- 2.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็ง
- 3.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการฝึกอบรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจสปาและนวดแผนไทย

ธุรกิจสปาและนวดแผนไทย

Spa มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า "Sanus Per Acqua" หมายถึงการมีสุขภาพดีด้วยน้ำ (Health Through Water) จัดเป็นการดูแลสุขภาพโดยใช้น้ำบำบัด เช่น อาบน้ำในบ่อน้ำพุร้อน แช่ตัวในน้ำแร่ แช่น้ำนม อบตัว อบผิวด้วยไอน้ำ บำรุงผิวด้วยผลิตภัณฑ์นานาชนิด ธุรกิจสปาที่มีอยู่มากมายในปัจจุบันหากจะแบ่งเป็นประเภทต่างๆ จะแบ่งได้หลายแบบดังนี้

1. แบ่งตามสถานที่ตั้ง อาจแบ่งเป็น สปาที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง (City Spa) และ Resort Spa ตั้งอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยว สถานที่พักตากอากาศในทำเลที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ ชายทะเล ภูเขา บ่อน้ำร้อน

2. แบ่งตามระยะเวลาที่ใช้บริการ เช่น ใช้เวลาสั้นและไม่พักค้างคืน เรียก Day Spa และให้บริการทุกรูปแบบ ครบวงจร มักใช้เวลายาวนาน จึงต้องจัดให้มีที่พักค้างคืน มีโปรแกรมกำหนดขึ้นมาสสำหรับลูกค้าแต่ละคน มีผู้เชี่ยวชาญควบคุมดูแล เช่น ลดน้ำหนัก ทำสมาธิ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การบริโภค คลายความเครียด เลย์ไปจนถึงบำบัดรักษาโรคเรื้อรัง เสริมสร้างสุขภาพ อาจใช้เวลา 2-3 วันหรือ 2-3 สัปดาห์ มักตั้งในสถานที่สงบเงียบ มีความเป็นส่วนตัวสูง เช่นริมทะเล ท่ามกลางหุบเขา หรือจัดตั้งเป็นสปาโดยเฉพาะเรียกว่า Destination Spa

3. สปาอาจอยู่ร่วมกับธุรกิจอื่นและเรียกกันไปตามธุรกิจนั้นๆ เช่น อยู่ในสโมสรของสมาคม ชมรมต่างๆ เช่น สโมสรในสนามกอล์ฟ ชมรมกีฬาต่างๆ เรียกว่า Club Spa อยู่บนเรือ

สำราญเรือ Cruise Ship Spa อยู่ในส่วนเวชศาสตร์ฟื้นฟูของสถานพยาบาลเรียก Medical Spa เป็นต้น

แบ่งตามรูปลักษณะของธุรกิจเป็น 3 แบบ คือ

1. สปาแบบตะวันตก (Western Spa) ที่ต้องใช้เครื่องมือเครื่องมือนี่มีราคาแพง และมักจะนำเข้า ผู้ให้บริการต้องเรียนรู้วิธีการใช้เครื่องมือให้ถูกต้อง และให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่ผู้รับบริการ

2. สปาแบบประยุกต์ คือผสมผสานระหว่างสปาแบบตะวันตกคือการประยุกต์ใช้เครื่องมือเข้ากับภูมิปัญญาของไทย และเรียกเป็นคำเฉพาะว่า ไทยสปา

3. สปาแบบไทยแท้ เป็นของสปาแบบไทยที่เชื่อมโยงมาจากภูมิปัญญาชุมชน อาจจัดบรรยากาศให้เป็นบ้าน เป็นสวน เรียกเสียใหม่ว่า ไทยสบาย

3. แบ่งตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข เป็น 4 ประเภท

1. สปาทั่วไป (Day Spa)
2. สปาที่ให้บริการในโรงแรมหรือรีสอร์ท (Hotel and Resort Spa)
3. สปาที่เป็นบริการเฉพาะ (Destination Spa)
4. สปาทางการแพทย์ (Medical Spa)

3. องค์ประกอบสำคัญของสปาที่สำคัญ 5 ส่วน คือ

1. รูป ธุรกิจสปามักเน้นความสดชื่นจากธรรมชาติ เช่น บ่อน้ำพุร้อน มุมสงบของทะเล ป่าเขา หรือการตกแต่งสถานบริการด้วยสีสันของธรรมชาติ

2. รส การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม เพื่อการลดมลพิษในร่างกาย มีการนำอาหารและเครื่องดื่มที่มาจากธรรมชาติ ใช้ศาสตร์ว่าด้วยการโภชนาการเพื่อให้คำแนะนำเรื่องอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้ให้บริการมีปัญหาในด้านสุขภาพ เช่น มีโรคประจำตัวที่ต้องรักษา พักฟื้นระยะยาว

3. กลิ่นหอม ใช้หลักของสுகนธบำบัด (Aromatherapy) ในการบำบัด เพื่อสร้างความกลมกลืนระหว่างร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ที่จะกระตุ้นให้คนแสดงความรู้สึกและสงบสุข ช่วยบรรเทาอาการไม่สบายต่างๆด้วยกลิ่นหอมของดอกไม้ (flower essence)

4. เสียง วัฒนธรรมโบราณเชื่อว่าเสียงมีพลังบำบัดโรค นำเสียงมาใช้ในการรักษาโรค มีการนำอุปกรณ์คลื่นเสียง (อัลตราซาวด์) มาใช้ในแผนกกายภาพบำบัดของโรงพยาบาลแผนปัจจุบันสมัยใหม่มากมาย เปิดโอกาสแก่ผู้คนที่หลบหนีจากเสียงรบกวน มาหาแสงสว่างหาความสงบในสปาเพื่อ ผ่อนคลายทั้งร่างกายและจิตใจ

5. สัมผัส การนวด (massage) เป็นวิธีบำบัดโดยใช้สัมผัส ให้ความใส่ใจต่อองค์ประกอบของความเป็นมนุษย์แบบองค์รวม คือทั้งร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ เป็นการผ่อนคลายกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ เสริมพลังกาย พลังใจ ช่วยปรับปรุงระบบไหลเวียนโลหิต กล้ามเนื้อ ระบบประสาท ช่วยร่างกายสลายอาหาร กำจัดของเสีย บรรเทาอาการปวดหลัง ปวดคอ ผ่อนคลายอาการเกร็งของกล้ามเนื้อในนักกีฬา นักเดินร่ำ หรือในผู้ที่ทำงานหนัก

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็ง

David Clutterbuck and Susan Kemaghan (1994: 209 อ้างใน ศรีปริญญา รูปกระจำง, 2544) กล่าวว่า การเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งมีสาระด้านบริบท คุณค่า กระบวนการ และผลลัพธ์ ซึ่ง Stuart Rees (1991: 86-98) แบ่งระดับการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งความเข้มแข็งเป็น 3 ประการ คือ 1) ระดับบุคคล เป็นการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งความเข้มแข็งในกระบวนการทางจิตวิทยา 2) ระดับองค์กรภายใน เป็นการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรเพื่อเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งรวม 3) ระดับเหนือกว่าองค์กร เป็นระดับที่ระบบสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งด้านองค์กร คือ สามารถมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อม

การเชื่อมโยงของการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งในระดับต่างๆ ซึ่งให้เห็นลักษณะของสังคมร่วมกันจัดองค์กรที่มีพลัง เพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายระดับระบบ (System – level goals) คือ สมาชิกแต่ละบุคคลรวมเป็นองค์กรและสร้างเป็นระบบ ซึ่ง David M. Fetterman et al., Editors. (1972: 12) ได้กล่าวถึง การเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งระดับมหภาค หมายถึง กระบวนการเพิ่มหรือการมีส่วนร่วมพลังทางการเมือง และระดับจุลภาค หมายถึง การสร้างความรู้สึกร่วมกันของบุคคลให้เกิดความรู้สึกร่วมกันมีพลังความเข้มแข็งหรือสามารถควบคุมสิ่งต่างๆ ได้ โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานของตนเอง

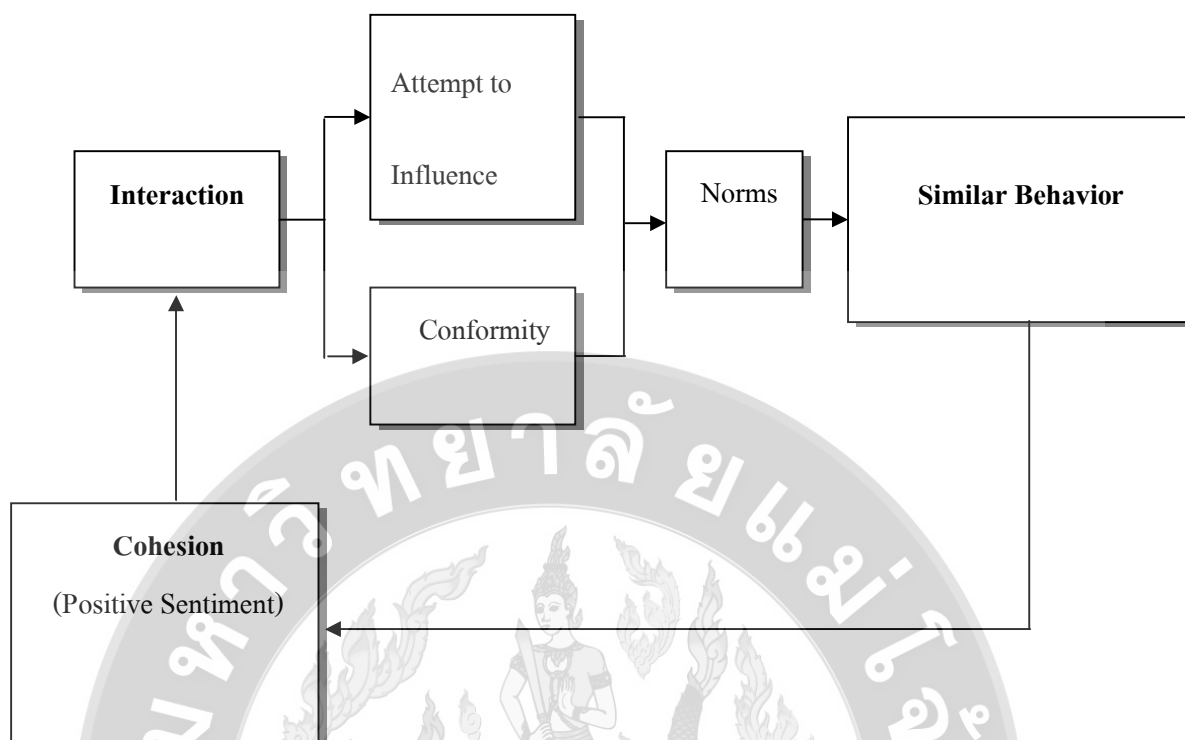
ขั้นตอนการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งความเข้มแข็ง

ศรีปริญญา รูปกระจำง (2544) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งว่า ในทางปฏิบัติได้ถูกใช้ทั้งแนวคิดและเทคนิค ซึ่งทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนาและสามารถประยุกต์ใช้ในหลายๆ ทาง อาทิเช่น De Hoyos, G and Jensen, C (1985: 14) ได้ให้ทัศนะว่าบุคคลที่ทำงานด้านสังคม ส่วนใหญ่มีความสนใจต่อวิธีการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งความเข้มแข็งใหม่ๆ โดย Leonard (1975: 48) ได้อธิบายอย่างชัดเจน มีความเห็นสอดคล้องกับการพัฒนาการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งความเข้มแข็งว่ามีเป้าหมายพื้นฐานทางจิตใจ นำมาใช้เปลี่ยนแปลงองค์กร

ขบวนการของการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็ง อาจใช้เวลาตลอดช่วงชีวิต หรืออาจปรากฏในระยะเวลาสั้นๆ ในรูปแบบของประสบการณ์ด้านการศึกษา หรือการเมือง ซึ่งใช้เวลาเพียงไม่นาน ขบวนการนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ดังนั้น การประเมินขบวนการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งนี้จะต้องทำหลายๆ วิธีในช่วงเวลาต่างๆ กัน Rees (1988: 8) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) เข้าใจประเด็นปัญหา 2) ประเมินค่าตนเองและความรู้ 3) การวิเคราะห์ปัญหา 4) พัฒนาความรู้ด้านการเมือง 5) พัฒนาแนวการตัดสินใจ 6) ฝึกประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น 7) การเรียนรู้และการใช้ “ภาษา” 8) ต่อต้านการกลับไปสู่สถานะไร้ซึ่งอำนาจ 9) พัฒนาการปฏิบัติและทักษะด้านการเมือง และ 10) ประเมินผล

ความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกองค์กรชุมชน (Member's Solidarity)

กลุ่มหรือชุมชนใดๆ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มีความแตกต่างกันในคุณสมบัติหลายๆ ประการ แต่สามารถรวมกันเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งได้หากมีความสามัคคี ดังนั้น นอกเหนือจากปัจจัยด้านการเงิน ความรู้ที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัจจัยความสามัคคีหรือความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกชุมชนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (Stephen, W. 1978) แต่อย่างไรก็ตามความเป็นปึกแผ่นของสมาชิก อาจพิจารณาได้จากการแบ่งงานกันทำเป็นอย่างดี การร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ การร่วมมือกันแก้ปัญหา การไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน เป็นต้น

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกกับพฤติกรรมที่แสดงออก

ที่มา : Stephen, W. (1978:111)

แผนภาพ 1 โดย Stephen Wilson(1978) ได้แสดงให้เห็นว่าความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาของกลุ่ม โดยอาศัยแนวคิดเดิมของ Homans, G. C.(1950) ที่ว่าความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกกลุ่ม(Cohesion) เป็นภาวะของจิตใจทางบวก ซึ่งส่งผลทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกกลุ่ม ในระหว่างที่เกิดปฏิสัมพันธ์กันนี้กลุ่มของตนก็พยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือกลุ่มอื่นๆ เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นเหมือนกันไปในทิศทางเดียวกัน (Conformity) จนเกิดแบบแผนการปฏิบัติแบบเดียวกัน (Norms) และส่งผลต่อการปฏิบัติที่เหมือนกันตามมา ผลจากการปฏิบัติที่เหมือนกันนี้ส่งผลกลับไปยังความเป็น ปึกแผ่นของสมาชิกกลุ่มอีก คือ ทำให้กลุ่มเกิดความปึกแผ่นมากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสามัคคีเป็นปึกแผ่นของสมาชิกกลุ่ม เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะส่งผลต่อบทบาทในการบริหารจัดการองค์กรชุมชนที่ดีต่อไป

การเรียนรู้ปัญหาและการแก้ปัญหาของสมาชิก (Problem Learning and Solving)

การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปตามทางที่ถูกต้อง และดีกว่าเดิม บุคคลจะเรียนรู้ย่อมขึ้นอยู่กับอิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม และได้สรุปว่า กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยทักษะที่สำคัญ ได้แก่

- 1) ทักษะของการเรียนรู้เป็นกระบวนการโดยบุคคลเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมกระทำ โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง
- 2) ทักษะของการเรียนรู้ที่แท้จริงจะมีได้เมื่อผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์หรือ ได้รับสิ่งที่ตนต้องการ
- 3) ทักษะของการเรียนรู้เก่าหรือประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้ว จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ขึ้น โดยเฉพาะกับประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วนั้น เป็นหลักสำคัญของการเรียนรู้ทุกชนิด
- 4) ทักษะของการเรียนรู้ทัศนคติใหม่ๆ เป็นเรื่องของบุคคลแต่ละคนที่จะต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลจะเปลี่ยนพฤติกรรม ความรู้สึก ความคิดเห็น และการกระทำของตนเองโดยได้ลงมือปฏิบัติจริงๆ (สุชา และสุรางค์ จันทร์ธม, 2522: 6)

ดังนั้นการเรียนรู้ปัญหาและการแก้ปัญหาเป็นสิ่งจำเป็นในการบริหารจัดการธุรกิจ เพราะจะทำให้การดำเนินงานที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากขึ้น

การพึ่งตนเองของกลุ่ม (Self Reliance)

การพึ่งตนเอง ในลักษณะปัจเจกบุคคล หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกบุคคลหรือครัวเรือน เพื่อบรรลุถึงหลักการพึ่งตนเองได้

ส่วนลักษณะกลุ่ม การพึ่งตนเอง หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดระบบ เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง (Self Fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองโดยการร่วมมือของคนอื่นๆ ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน และมีอิสระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537: 95-101) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ในชุมชน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาจะต้องเป็นกลุ่ม มีการช่วยเหลือกันและกัน ต้องมีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมที่จะทำมากพอ เรียกว่า ชุมชน คือ ชีวิตของหมู่บ้าน 2) ต้องมีจิตสำนึกการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในระดับผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านทุกคนมีเอกลักษณ์อิสระภาพ สามารถกำหนดชะตากรรมของชุมชน โดยการกำหนดเป้าหมายของการกระทำเป็นแผนชุมชน 3) จิตสำนึกต้องมี

การถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหนุ่มสาวของหมู่บ้าน (Organic Intellectual) 4) ต้องมีการรวมกันในรูปแบบสหพันธ์ คือ พัฒนาให้เป็นเขตและก่อให้เกิดเครือข่ายของหมู่บ้าน ติดต่อกับภายนอกสหพันธ์ 5) การประสานวัฒนธรรม กิจกรรมของชาวบ้านควรประสานกับกลุ่มอื่นๆ ในสังคม 6) ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมธรรมชาติ การพึ่งตนเองของชุมชนควรเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประโยชน์สูงสุด ไม่เกิดมลพิษ และมีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับการวิจัยครั้งนี้การพึ่งพาตนเองอาจเป็นการใช้ทรัพยากรในชุมชน เช่น สมุนไพร มาทำการสปาและรักษาอาการเจ็บป่วย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรม

มีผู้ให้คำนิยามความหมายของการฝึกอบรมไว้อย่างมากมาย ขึ้นอยู่กับว่ามองการฝึกอบรมจากแนวคิด (Approach) ใด เช่น เมื่อมองการฝึกอบรม ในฐานะที่เป็นแนวทางในการพัฒนาข้าราชการตามนโยบายของรัฐ "การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อช่วยให้ข้าราชการมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน ในหน้าที่ และเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างข้าราชการในการปฏิบัติงานร่วมกันในองค์กร" หรือ

การฝึกอบรม คือ " การถ่ายทอดความรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ความชำนาญ ความสามารถ และทัศนคติในทางที่ถูกที่ควร เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานและภาระหน้าที่ต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และ..ไม่ว่าการฝึกอบรม จะมีขึ้นที่ใดก็ตามวัตถุประสงค์ก็จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน หรือเพิ่มขีดความสามารถในการจัดรูปขององค์กร"

ในระยะหลัง เรามักจะมองการฝึกอบรมในเชิงของกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ การฝึกอบรมจึงหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบ เพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถที่จำเป็น และมีทัศนคติที่ดีสำหรับการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น

การฝึกอบรม คือ " กระบวนการในอันที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความสามารถ ในเรื่องหนึ่งเรื่องใด และเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

จะเห็นได้ว่า ความหมายของการฝึกอบรมมีมากมาย ขึ้นอยู่กับว่าจะพิจารณาจากแนวคิด (Approach) ใดที่เกี่ยวกับ การฝึกอบรม ทั้งนี้ มีแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมดังต่อไปนี้

การฝึกอบรมกับการศึกษาและการพัฒนาบุคคล

ทั้งการศึกษา การพัฒนาบุคคล และการฝึกอบรมล้วนแต่มีลักษณะที่สำคัญๆ คล้ายคลึงกัน และเกี่ยวข้องกันจนดูเหมือน จะแยกออกจากกันได้ยาก แต่ความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างทั้งสามเรื่องดังกล่าว จะช่วยให้สามารถเข้าใจถึงลักษณะของกระบวนการฝึกอบรม ตลอดจนบทบาทและหน้าที่ของผู้รับผิดชอบจัดการฝึกอบรมเพิ่มมากขึ้น

การศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบ เพื่อให้บุคคลมีความรู้ ทักษะ ทักษะคิดในเรื่องต่างๆ ไป อย่างกว้างๆ โดยมุ่งเน้นการสร้างคนให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี และสามารถปรับตัว ให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมได้เป็นสำคัญ ถึงแม้ว่า การศึกษายุคปัจจุบันจะเน้นให้ความสำคัญแก่ตัวผู้เรียนเป็นหลัก (Student-Centered) ทั้งในด้านของการจัด เนื้อหาการเรียนรู้ ระดับความยากง่ายและเทคนิควิธีการเรียนรู้ เพื่อให้ตรงกับ ความสนใจ ความต้องการ ระดับสติปัญญา และความสามารถของผู้เรียนก็ตาม การศึกษาโดยทั่วไป ก็ยังคงเป็นการสนองความต้องการของบุคคล ในการ เตรียมพร้อม หรือสร้างพื้นฐานในการเลือก อาชีพมากกว่า การมุ่งเน้นให้นำไปใช้ในการปฏิบัติงานใดงานหนึ่ง นอกจากนี้ การศึกษาเป็น เรื่องที่สามารถกระทำได้อย่างตลอดชีวิต (Lifelong Education) ไม่จำกัดระยะเวลาอีกด้วย

ส่วนคำว่า การพัฒนาบุคคล นั้น นักวิชาการด้านการฝึกอบรมบางท่านเห็นว่า เกือบจะเป็นเรื่องเดียวกันกับการฝึกอบรม โดยกล่าวว่า การฝึกอบรม เป็นการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ สำหรับบุคลากรระดับปฏิบัติการ เพื่อให้สามารถทำงานอย่างใด อย่างหนึ่งได้ตาม จุดประสงค์เฉพาะอย่าง ในขณะที่การพัฒนาบุคคลนั้น มุ่งเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่อง ทั่วๆไป อย่างกว้างๆ จึงเป็นการฝึกอบรมสำหรับบุคลากรระดับบริหารเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในทาง ปฏิบัติแล้วบุคลากรทั้งสองระดับก็ต้องมีทั้งการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากรรวมๆกันไป เพียงแต่จะเน้นหนักไปในทางใดเท่านั้น [4]

ส่วน เคนพงษ์ พลละคร เห็นว่าคำว่า การพัฒนาบุคคล เป็นคำที่มีความหมายกว้าง มาก กล่าวคือ กิจกรรมใดที่จะ มีส่วน ทำให้พนักงานมีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และทัศนคติที่ดี ขึ้น สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ ที่ยากขึ้นและมีรับผิดชอบ ที่สูงขึ้น ในองค์กรได้แล้ว เรียกว่า เป็น การพัฒนาบุคคลทั้งนั้น ซึ่งหมายความว่ารวมถึงการให้การศึกษาเพิ่มเติม การฝึกอบรม การสอนงาน หรือ การนิเทศงาน (Job Instruction) การสอนแนะ(Coaching) การให้คำปรึกษาหารือ(Counseling) การมอบหมาย หน้าที่ให้ ทำเป็นครั้งคราว(Job Assignment) การให้รักษาการแทน(Acting) การ โยกย้ายสับเปลี่ยนหน้าที่การทำงานเพื่อให้โอกาสศึกษางานที่แปลกใหม่ หรือการได้มีโอกาสศึกษาหา ความรู้ และประสบการณ์จากหน่วยงานอื่น(Job Rotation) เป็นต้น [5]

จากความหมายของการพัฒนาบุคคลดังกล่าวข้างต้น ทำให้เข้าใจได้ทันทีว่าการฝึกอบรมเป็นเพียงวิธีการหนึ่ง หรือ ส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคคลเท่านั้น เพราะการพัฒนาบุคคลเป็นเรื่องซึ่งมีจุดประสงค์และแนวคิดกว้างขวางกว่าการฝึกอบรม ดังที่มีผู้นิยามว่า การฝึกอบรม คือ " การพัฒนาบุคลากรให้มี ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานไปในทิศทางที่ต้องการ " [6]

นอกจากนั้น การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคคลนั้น เป็นเรื่องที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง เน้นถึงการเพิ่มประสิทธิภาพ ของงานซึ่งตัวบุคคลนั้นปฏิบัติอยู่ หรือจะปฏิบัติต่อไปในระยะยาว เนื้อหาของเรื่องที่ฝึกอบรมอาจเป็น เรื่องที่ตรงกับความต้องการ ของตัวบุคคลนั้นหรือไม่ก็ได้ แต่จะเป็นเรื่องที่มุ่งเน้นให้ตรงกับงานที่กำลังปฏิบัติอยู่หรือกำลังจะได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ การฝึกอบรม จะต้องเป็นเรื่องที่จะต้องมีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดลงอย่างแน่นอน โดยมีจุดประสงค์ให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ซึ่งสามารถประเมินผลได้จากการปฏิบัติงาน หรือผลงาน (Performance) หลังจากได้รับการฝึกอบรม ในขณะที่การศึกษา เป็นเรื่องระยะยาว และอาจประเมินไม่ได้ในทันที

ปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน

สำหรับปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ต้นทุนทางสังคม การมีเครือข่าย ภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ทรัพยากรของกลุ่ม และกลไกและกระบวนการจัดการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ต้นทุนทางสังคม

สุรชัย กังวล(2552) กล่าวว่า ต้นทุนทางสังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ที่คนในชุมชนหรือเครือข่ายชุมชนได้สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการดำรงชีวิตและการดำรงอยู่ของชุมชน ต้นทุนทางสังคมถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งสำหรับการดำรงชีวิตของบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ ในชุมชนต่าง ๆ จะมีต้นทุนทางสังคมซึ่งมีขนาดและแบบแผนความร่วมมือที่แตกต่างกันไปได้หลายรูปแบบ แต่โดยทั่วไปแล้วก็จะเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์เพื่อร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น การช่วยเหลือแรงงานในการผลิต การสร้างที่อยู่อาศัย การจัดการผลผลิต การรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชุมชน การช่วยเหลือกันเมื่อต้องเผชิญภาวะวิกฤตทางธรรมชาติ การช่วยเหลือกันเมื่อเจ็บป่วย

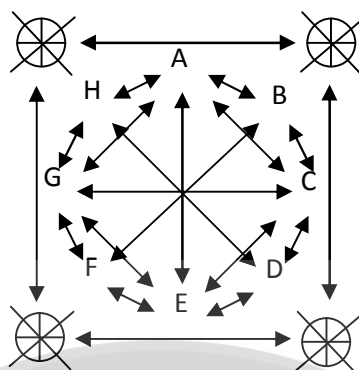
ตัวชี้วัดที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม ของต้นทุนทางสังคม เช่น จำนวนคนที่เข้าเป็นสมาชิก สุขภาพของสมาชิก การศึกษาของสมาชิก และการได้รับข้อมูลข่าวสารของสมาชิก เป็นต้น (วรวิทย์ โรมรัตนพันธุ์, 2548: อ้างใน สุรัชย์ กังวล, 2552)

ด้านการศึกษา การได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับการฝึกอบรม และประสบการณ์ ในการบริหารจัดการองค์กรชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานใดก็ตามถ้าสมาชิกกลุ่มมีความรู้สูง สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ อยู่ตลอดเวลา จะทำให้สามารถทราบแนวทาง แก้ไขปัญหาและ การป้องกันมิให้เกิดปัญหาในการดำเนินกิจกรรมมากกว่า เช่น การรู้จักนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ทันสมัยมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรชุมชน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาของบุคคลนำไปสู่การ ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ที่มีประสิทธิภาพต่อไป

ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขององค์กร คมสัน หุตะแพทย์ (2535: 12) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการและเครื่องมืออันสำคัญมากอันหนึ่ง ใน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนในทุกสาขา การสื่อสารที่ดีย่อมทำให้งานพัฒนาชุมชน บรรลุผลได้อย่าง รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เพราะการสื่อสารเป็นวิธีการที่จะให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสร้างทัศนคติใหม่ๆ โน้มน้าวให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ อันจะ นำไปสู่ปฏิบัติการในชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านและ ชุมชนให้ดีขึ้น

2) การมีเครือข่าย

เอกกมล อ่อนศรี (2544) กล่าวถึงเครือข่ายชุมชนว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการ ประสานงานบุคคล กลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำ กิจกรรมร่วมกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควรที่สามารถที่จะช่วยเหลือในยามมีปัญหา โดยมี การจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ และการเป็น สมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตนเองของคนหรือองค์กร นั้น โดยเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงที่อาจเป็นรูปของการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความ จำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างชัดเจน เครือข่าย ความร่วมมือเป็นไปได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล องค์กร และสถาบัน อาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่ เล็กๆ ภายในชุมชน ไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศและระหว่างประเทศ

ภาพที่ 2 เครือข่ายที่มีองค์กรกลาง โดยแต่ละองค์กรสมาชิกมีการติดต่อซึ่งกันและกัน โดยองค์กรกลางเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

การมีเครือข่ายชุมชนได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่าหมู่บ้านหรือชุมชนใด มีเครือข่ายในการทำกิจกรรมกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ จะมีแนวโน้มที่ทำให้หมู่บ้านหรือชุมชนนั้นเข้มแข็งมากขึ้น

การพัฒนาเครือข่ายเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชน

ด้วยลักษณะพื้นฐานขององค์กรชุมชน ที่เป็นการผสมผสานขององค์ความรู้หลากหลาย เพื่อความเที่ยงตรงในการบำบัด และพัฒนากระบวนการต่างๆ ให้มีความก้าวหน้า ประชากรส่วนใหญ่เข้าถึงได้ ทำให้องค์กรชุมชนต้องประสานงานผ่านเครือข่ายต่างๆ ดังนี้

1. เครือข่ายทางด้านวิชาการ สถาบันการศึกษาควรมีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างการกลั่นกรอง การจัดหามาตรฐาน และการเผยแพร่องค์ความรู้ทั้งหมดที่ใช้ในการอนุรักษ์
2. เครือข่ายระหว่างองค์กรชุมชน ในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงผู้ประกอบการต้องการความคิดเห็น ผู้เข้าใจปัญหา การหาทางออก หลายเรื่องวางใจบุคลากรในหน่วยงานของรัฐ ด้วยเหตุผลหลายอย่าง การสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรชุมชนเดียวกันหรือสัมพันธ์กันนับเป็นความจำเป็น
3. เครือข่ายระหว่างองค์กรชุมชน ประชาชนและหน่วยงานของรัฐ เป็นอีกเครือข่ายหนึ่งที่ต้องมีการสร้างและประสานงานอย่างใกล้ชิด โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อการพัฒนาธุรกิจที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนเป็นสำคัญ และในขณะเดียวกันต้องเอื้อต่อการพัฒนาธุรกิจด้วย

4. เครือข่ายระหว่างหน่วยงานสนับสนุน ที่จะต้องเน้นการประสานงานซึ่งกันและกัน โดยยึดความเข้าใจในจุดมุ่งหมายในการพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง พอเพียง ทันเวลา

5. เครือข่ายอื่นๆ ที่จะทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ

3. ภาวะผู้นำ

ความหมายของคำว่า ผู้นำ (Leader) และ ความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำ (Leadership) ไว้อย่างหลากหลาย เช่น สมพันธ์ เตชะอธิก (2537 อ้างใน สุรัชย์ วัจกุล, 2552) กล่าวถึงผู้นำ (Leader) ว่าเป็นผู้ที่กุมความอยู่รอดขององค์กรชาวบ้าน ผู้นำที่ได้รับการยอมรับต้องมีบารมี มีความสามัคคี ปฏิบัติดี มีความสามารถและคิดถึงส่วนรวม จึงจะนำองค์กรชาวบ้านให้ประสบความสำเร็จและสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชาวบ้าน สุนันทา เลहनันท์ (2548: 12) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารงานเชิงพฤติกรรมศาสตร์ เรื่องเกี่ยวกับผู้นำกลุ่ม (Leader) ว่าผู้นำมีความสำคัญต่อกลุ่มและองค์กร เพราะมีส่วนต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวในการทำงานแต่ละองค์กรจะมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำไม่เป็นทางการ ผู้นำที่เป็นทางการ หมายถึง ผู้นำที่มีบทบาทตามอำนาจหน้าที่ ซึ่งระบุไว้ในโครงสร้างขององค์กร ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการ หมายถึง ผู้นำที่มีบทบาทตามอำนาจหน้าที่ที่ไม่มีปรากฏในผังแสดงโครงสร้าง แต่บทบาทของผู้นำทั้งสองกลุ่มมีผลต่อความสำเร็จของงานและองค์กร วิรัช สงวนวงษ์วาน (2547: 205) กล่าวถึง ผู้นำ (Leader) หมายถึง ผู้ที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่นและสามารถใช้ศิลปะจูงใจให้ผู้อื่นคิดตามหรือปฏิบัติตาม และศิริวรรณ เจริญรัตน์และคณะ (2545: 277) ให้ความหมายคำว่า ผู้นำ (Leader) หมายถึง เป็นบุคคลซึ่งมีผู้ตามและมีอิทธิพลที่จะทำให้ผู้ตามช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์และบรรลุวัตถุประสงค์นั้น หรือเป็นบุคคลที่ทำให้เกิดการประสบความสำเร็จและความก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จโดยใช้อิทธิพลจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดปัญหา วางแผน และรับผิดชอบต่อความอยู่รอดหรือการพัฒนาขององค์กร

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549: 116) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership) ว่า หมายถึง ทั้งตัวคนที่จะเป็นผู้นำและบทบาทของผู้นำ ตัวคนที่จะเป็นผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ มีความดี บุคลิกดี พุทธิ เข้ากับคนอื่นได้ดี ผู้นำจะเป็นผู้ที่สามารถชักนำให้คนเข้ามาร่วมงานได้

ทฤษฎีภาวะผู้นำ

ผู้ศึกษาวิจัยได้นำเอาทฤษฎีภาวะผู้นำ (สมคิด บางโม, 2548: อ้างใน สุรัชย์ วัจวล, 2552) มาใช้สำหรับเป็นแนวทางวิเคราะห์และเชื่อมโยง ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจของศาสตร์ของการบริหารจัดการ แล้วนำมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทฤษฎีผู้นำมี 4 ทฤษฎี สามารถสรุปเนื้อหาแต่ละทฤษฎีได้ ดังนี้

1. ทฤษฎีคุณลักษณะของผู้นำ (Trait Theory) พื้นฐานของทฤษฎีนี้เชื่อว่า ภาวะผู้นำที่ดีขึ้นอยู่กับคุณลักษณะทางด้านกายภาพ สังคม บุคลิกภาพ และคุณลักษณะส่วนตัวของบุคคลเป็นสำคัญ เช่น รูปร่าง สติปัญญา อุปนิสัยใจคอ สุขุมเยือกเย็น เป็นต้น

2. ทฤษฎีผลกระทบระหว่างบุคคลและสถานการณ์ (Personal and Situation Theory) ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดว่า คุณลักษณะของผู้นำจะต้องมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ จึงจะทำให้เกิดภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ความเชื่อนี้คือ ลักษณะของสถานการณ์ใดๆ ก็ตามจะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะที่จำเป็นต่อความสำเร็จของภาวะผู้นำ

3. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์และความคาดหวัง (Interaction and Expectation Theory) แนวความคิดของทฤษฎีนี้เน้นเรื่องกลุ่มบุคคลเป็นสำคัญ ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าภาวะผู้นำเกิดจากพฤติกรรมของกลุ่ม และความคาดหวังของกลุ่มที่เชื่อว่าบุคคลใดจะนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายได้ดีที่สุด สมาชิกคนหนึ่งคนใดของกลุ่มอาจจะเป็นผู้นำได้ หากบุคคลนั้นมีลักษณะเหมาะสมเป็นผู้ริเริ่มบทบาทผู้นำกลุ่ม และบทบาทเหล่านั้นย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มด้วย

4. ทฤษฎี 3 ปัจจัย (Three of Leadership Theory) ความต้องการแบบของพฤติกรรมและเป้าหมายของกลุ่มผู้ตาม ประกอบกับลักษณะของสถานการณ์จะก่อให้เกิดเค้าโครงหรือกรอบของพฤติกรรมของผู้นำที่จะต้องนำไปปฏิบัติ รวมทั้งการรับรู้ของผู้นำเกี่ยวกับองค์ประกอบดังกล่าวจะต้องไปสัมพันธ์กับความต้องการแบบพฤติกรรมและเป้าหมายของผู้นำเอง ความสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดว่าปัจจัยสามอย่าง คือ (1) สถานการณ์ (2) ความคาดหวังของผู้ตาม และ (3) แรงจูงใจ จะผสมผสานกันได้ดีเพียงใด ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดภาวะของผู้นำ

บทบาทของผู้นำ

ธงชัย สถานุชาติ (2542, อ้างใน สุรัชย์ วัจวล, 2552) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้นำไว้ดังนี้

- (1) กำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กรที่ระบุถึงพันธะขององค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้องในการทุ่มเทพลังทั้งหมดให้กับภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร
- (2) สร้างวัฒนธรรมขององค์กรให้เอื้อต่อการบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กร
- (3) สร้างพลัง (ขวัญ กำลังใจ ความสามารถ) ให้กับบุคลากร
- (4) นำองค์กรให้ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเข้าได้กับสถานะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ลักษณะแห่งความเป็นผู้นำ

Alvin W. Gouldner (อ้างในอ้างใน สุรชัย วัจวล, 2552) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของความเป็นผู้นำไว้ว่า ผู้นำจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

1. ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้กระทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดความสำเร็จขึ้นตามเป้าหมายของงานที่ได้กำหนดเอาไว้
2. ผู้นำ คือ บุคคลที่จะต้องช่วยให้บุคคลอื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมประสานงานกัน

ผู้นำ คือ บุคคลที่มีสถานภาพเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นในฐานะที่เป็นหัวหน้าที่ทุกคนจะเข้ามามีส่วนร่วมกระทำการกิจกรรมเดียวกัน

4. แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546: 4) ให้คำว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วม ในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพเสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

John M. Cohen และ Normen T. Uphoff (อ้างใน สุรชัย กังวล, 2552) ให้ความหมายว่า ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงานตามกิจกรรมที่ตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมพัฒนานั้น ๆ และ/หรือเข้าร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรมดังกล่าวด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดการพิจารณาการตัดสินใจ การปฏิบัติ และรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญา

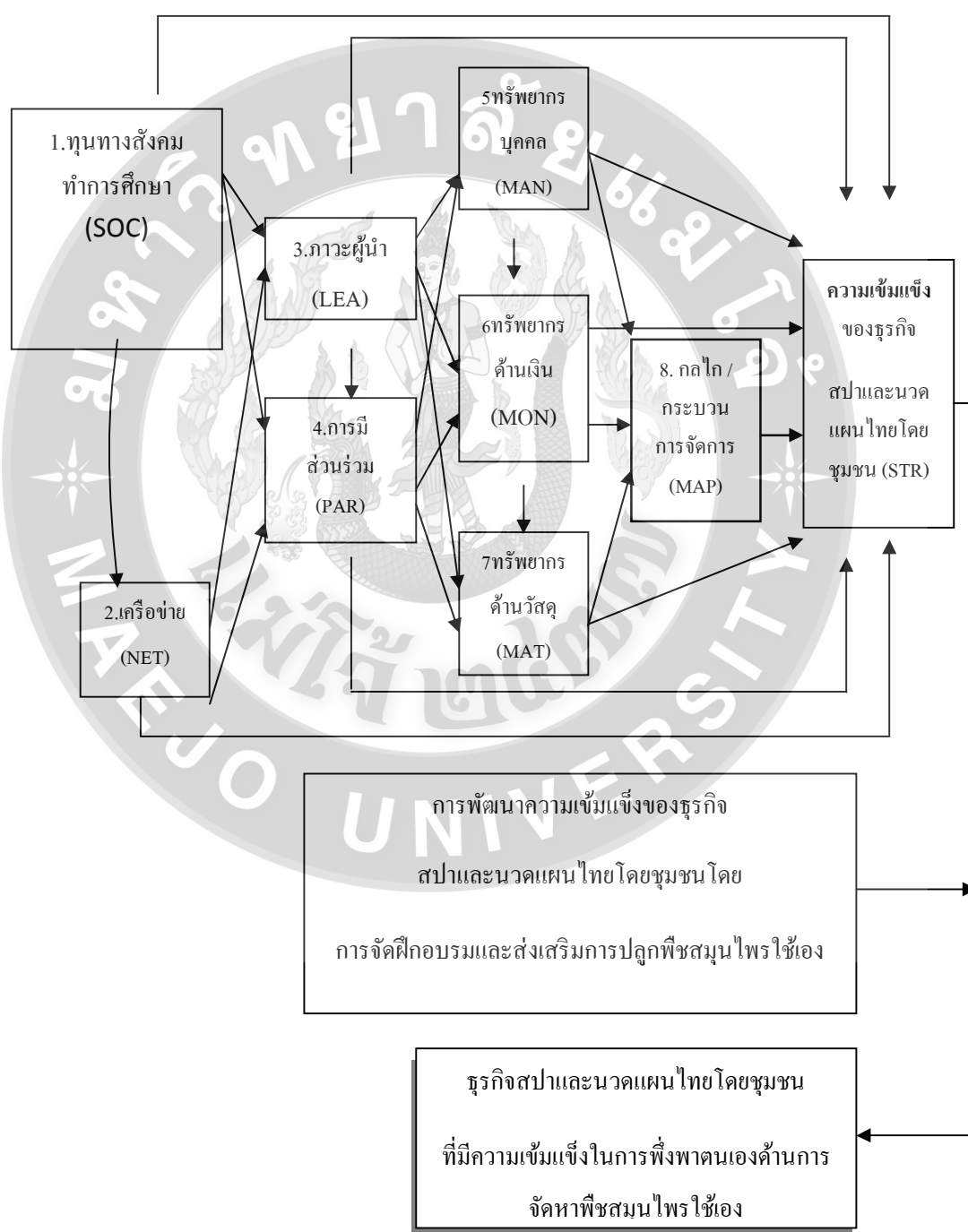
การพัฒนาชุมชนที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข โดยการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน และขณะเดียวกันต้องรับความบริสุทธิ์ใจด้วยว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง วิวัฒน์ชัย บุญบุญพวงศ, (อ้างใน สุรชัย กังวล, 2552) การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั่วไป หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้น จะต้องได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการแท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับผลประโยชน์เสมอหน้ากัน สรุปการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชน กลุ่มบุคคลได้เข้ามาเกี่ยวข้องร่วมกันทางด้านจิตใจและอารมณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ร่วมช่วยวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เลือกวิธีการและทำการวางแผนในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้บรรลุผลหรือประโยชน์ของชุมชน

5. ปัจจัยด้านทรัพยากร

ทรัพยากรแปลความหมายตามตัวอักษรหมายถึงที่มาแห่งทรัพยากรแบ่งเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น สำหรับในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะกล่าวถึงทรัพยากรใน 3 ด้าน คือ มนุษย์ หรือสมาชิกกลุ่ม การเงิน และวัสดุอุปกรณ์

จากการทบทวนวรรณกรรมได้กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย
(Conceptual Framework of Research)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการถึงความเข้มแข็ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็ง และการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เองเพื่อใช้สำหรับธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ให้มีประสิทธิภาพ อันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาวกับธุรกิจธุรกิจสปาและนวดแผนไทยของเอกชน และเป็นแหล่งหารายได้ของคนในชุมชนนอกจากนี้ยังช่วยลดภาระคนไข้จากโรงพยาบาลของรัฐที่มีมากอยู่ในขณะนี้

สมมติฐานการวิจัย (Research Hypothesis)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แนวคิดในการตั้งสมมติฐานจากการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัย ดังนี้

ปัจจัยด้านทุนทางสังคม เครือข่าย ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม ทรัพยากรบุคคล การเงิน วัสดุ และ กลไกการบริหารจัดการ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

(RESEARCH METHODOLOGY)

การศึกษา การพัฒนาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย ผู้วิจัยได้วางแผนกำหนดวิธีการวิจัยและดำเนินงาน ดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

(Locale of the Research)

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการศึกษา ธุรกิจสปาชุมชนที่ดำเนินการโดยชุมชนหรือองค์กรในชุมชน ซึ่งไม่ใช่เอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วย 24 อำเภอ (22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ) (กรมการปกครอง, 2549) โดยในการศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษา 6 อำเภอ ด้วยวิธีการสุ่มอำเภอตัวอย่างอย่างง่าย ได้แก่ อำเภอ เมือง แม่ริม สันกำแพง สันทราย หางดง และสารภี มีจำนวนธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนทั้งสิ้น 111 แห่ง

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

(The Population and Sampling Procedures)

ประชากรเป้าหมายได้แก่ธุรกิจสปาชุมชนที่ดำเนินการโดยชุมชนหรือองค์กรในชุมชน ซึ่งไม่ใช่เอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วย 24 อำเภอ (22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ) (กรมการปกครอง, 2549) โดยในการศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษา 6 อำเภอ ด้วยวิธีการสุ่มอำเภอตัวอย่างอย่างง่าย ได้แก่ อำเภอ เมือง แม่ริม สันกำแพง สันทราย หางดง และสารภี โดยที่เมื่อสุ่มตัวอย่างอำเภอได้แล้วทำการสำรวจธุรกิจ สปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนทั้งหมดในอำเภอนั้น พบว่ามีจำนวนธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนทั้งสิ้น 111 แห่ง จำแนกตามอำเภอ ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนทั้งสิ้น 111 แห่ง จำแนกตามอำเภอ

อำเภอ	จำนวนธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน
ตัวอย่าง	
เมือง	26
แมริม	16
สันกำแพง	18
สันทราย	20
หางดง	16
สารภี	15
รวม	111

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
(Instrument of the Research)

ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับประชากรเป้าหมายซึ่งได้แก่ หัวหน้ากลุ่มหรือผู้แทนที่สามารถให้ข้อมูลได้ดี ของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนนั้นๆ โดยจะได้ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ

การทดสอบเครื่องมือ
(Pre-testing of the Instruments)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องในด้านความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity) และทดสอบแบบสอบถามในด้านความเชื่อมั่น (reliability) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวนประมาณ 20 คน โดยคำนวณสูตรหาความเชื่อมั่น (reliability) ของ Cronbach ซึ่งเรียกว่าค่า “สัมประสิทธิ์แอลฟา” α -coefficient บุญชม ศรีสะอาด (2535: 96) มีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_x^2} \right]$$

α = สัมประสิทธิ์ความเที่ยง

n = จำนวนข้อของแบบสอบถามทั้งฉบับ

S_i^2 = ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

S_x^2 = ความแปรปรวนของคะแนนทั้งหมด

ผลการทดสอบพบว่าได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ .9037 ซึ่งมีค่าเป็นบวก และเข้าใกล้ 1 ซึ่งแสดงว่าแบบสัมภาษณ์มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในงานวิจัยได้

การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)

เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการตรวจสอบความเรียบร้อยและจัดลำดับข้อมูล เพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และแจกแจงความถี่ทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science: SPSS for Windows) เพื่อทำการแจกแจงข้อมูลที่ได้ในแต่ละส่วน

จากข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ทางสถิติทั้งสถิติพรรณนา เช่น อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติวิเคราะห์หลายตัวแปร ได้แก่ การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

บทที่ 4
ผลการวิจัยและวิจารณ์
(RESULTS AND DISCUSSION)

ในบทนี้จะกล่าวถึงผลวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาการบริหารจัดการที่เหมาะสมของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน จากสถานประกอบการ 111 แห่ง 6 อำเภอ ด้วยวิธีการสุ่มอำเภอตัวอย่างอย่างง่าย ได้แก่ อำเภอ เมือง แม่ริม สันกำแพง สันทราย หางดง และสารภี มีจำนวนธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนทั้งสิ้น 111 แห่ง จากนั้นทำการการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการบรรยายประกอบตาราง ตามลำดับ ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของสถานประกอบการธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน
ประชากรที่ศึกษาในเรื่องนี้ ได้แก่ ผู้ประกอบการหรือหัวหน้ากลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน จากสถานประกอบการ 111 แห่ง ซึ่งมีการนำเสนอข้อมูล ปรากฏดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ ข้อมูลพื้นฐานของสถานประกอบการธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน

(n=111)

ข้อมูลทั่วไปของสถานประกอบการ	จำนวน(แห่ง)	ร้อยละ
ลักษณะของสถานประกอบการ		
1) บริการนวดแผนไทยและประคบอบสมุนไพร	75	67.57
2) บริการนวดแผนไทย ประคบอบสมุนไพร และ จำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร	36	32.43
ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ		
1) ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี	76	68.5
2) 6-10 ปี	25	22.5
3) 11-15 ปี	2	1.8
4) 16-20 ปี	5	4.5
5) มากกว่า 20 ปีขึ้นไป	3	2.7
ค่าเฉลี่ย = 5.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 5.04 ค่าต่ำสุด = 1 ค่าสูงสุด = 25		
สมาชิกของสถานประกอบการ		
1) 3-10 คน	85	76.6
2) 11-20 คน	15	13.5
3) 21-30 คน	5	4.5
4) 31-40 คน	3	2.7
5) มากกว่า 40 คนขึ้นไป	3	2.7
ค่าเฉลี่ย = 9.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 9.36 ค่าต่ำสุด = 3 ค่าสูงสุด = 50		

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของสถานประกอบการ	จำนวน(แห่ง)	ร้อยละ
รายได้เฉลี่ยต่อปีของสถานประกอบการ		
1) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 100,000 บาท	41	36.9
2) 100,001-200,000 บาท	45	40.5
3) 200,001-300,000 บาท	8	7.2
4) 400,001-500,000 บาท	6	5.4
5) มากกว่า 500,000 บาท	11	9.9
ค่าเฉลี่ย = 197,495 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 216,493.88		
ค่าต่ำสุด = 10,800 ค่าสูงสุด = 918,000		
การศึกษาเฉลี่ยของสมาชิกของสถานประกอบการ		
1) ประถมศึกษา	96	86.5
2) มัธยมศึกษา	12	10.8
3) ปริญญาตรี/ปวส.	3	2.7
การมีกิจกรรมร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆ ในช่วงหนึ่งปีที่ผ่านมา		
1) ไม่มี	45	40.5
2) มี	66	59.5
ค่าเฉลี่ย = 7.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.45		
ค่าต่ำสุด = 3 ค่าสูงสุด = 10 (หมายเหตุ 0=น้อยที่สุด และ 10=มากที่สุด)		

จากตารางที่ 2 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ เป็นหัวหน้ากลุ่มเจ้าของกิจการบริการสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน จำนวน 111 คน ส่วนใหญ่ให้บริการเฉพาะนวดแผนไทยและประคบอบสมุนไพร คิดเป็นร้อยละ 67.57 มีระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจไม่เกิน 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 68.5 รองลงมาระหว่าง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.5 มีระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจเฉลี่ย 5.20 ปี โดยส่วนใหญ่มีสมาชิกของสถานประกอบการระหว่างไม่เกิน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 76.6 โดยมีสมาชิกของสถานประกอบการเฉลี่ยประมาณ 10 คน ซึ่งรายได้เฉลี่ยของสถานประกอบการระหว่าง 100,001-200,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 40.5 รองลงมารายได้เฉลี่ยไม่เกิน 1,000,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 36.9 และมีรายได้เฉลี่ยของสถานประกอบการประมาณ 197,495 บาทต่อปี

ส่วนการศึกษาเฉลี่ยของสมาชิกของสถานประกอบการ ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 86.5 ส่วนใหญ่มีกิจกรรมร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 59.5 โดยมีกิจกรรมร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆ เฉลี่ยประมาณ 7 ครั้งต่อปี

4.1.2 ปัจจัยเสริมของสถานประกอบการ

ผู้ประกอบการหรือหัวหน้ากลุ่มสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน จากสถานประกอบการ 111 แห่ง ซึ่งมีการนำเสนอข้อมูลปัจจัยเสริมของสถานประกอบการ ดังนี้

ตารางที่ 3 ปัจจัยเสริมของสถานประกอบการ (n=111)

ข้อมูลปัจจัยเสริมของสถานประกอบการ	จำนวน (แห่ง)	ร้อยละ	Min	Max	Mean	SD
1) การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจสปา	73	65.8	1	6	2.70	1.34
2) การได้รับความช่วยเหลือ(เงินอุดหนุน)จากหน่วยงานของรัฐ	24	21.6	2,000	310,000	69,416.7	10,989.4
3) การได้รับเชิญให้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจ	31	27.9	1	3	1.39	0.67

จากตารางที่ 3 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ เป็นหัวหน้ากลุ่มเจ้าของกิจการบริการ สปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน จำนวน 111 แห่ง ส่วนใหญ่ระบุว่าในระยะเวลา 2 ปี (พ.ศ. 2550-2551) สถานประกอบการได้รับปัจจัยเสริมในด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจสปาให้ประสบความสำเร็จมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.8 โดยได้รับข่าวสารเฉลี่ย 2.70 ครั้ง รองลงมาคือ การได้รับเชิญให้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 27.9 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.39 ครั้ง และสุดท้ายคือ การได้รับความช่วยเหลือ (เงินอุดหนุน) จากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจสปาให้ประสบความสำเร็จ คิดเป็นร้อยละ 21.6 โดยได้รับเงินอุดหนุนเฉลี่ย 69,416.67 บาท

4.1.3 การพึ่งพาตนเองของสถานประกอบการ

จากประชากรที่ศึกษาในเรื่องนี้ ได้แก่ ผู้ประกอบการหรือหัวหน้ากลุ่มสปลาและ
นวดแผนไทยโดยชุมชน จากสถานประกอบการ 111 แห่ง จำนวน 111 คน ซึ่งมีการนำเสนอข้อมูล
ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของสถานประกอบการ ปรากฏดังตารางที่ 4 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง (n=111)

ข้อมูลความสามารถในการพึ่งพาตนเอง	Min	Max	Mean	SD	ระดับการพึ่งพา ตนเอง*
1) การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก	5	10	7.76	1.51	มาก
2) ความสามารถในการกำหนดเป้าหมาย	2	10	6.34	1.86	มาก
3) การรวมกลุ่มและความเป็นปึกแผ่นของ กลุ่ม	5	10	7.45	1.28	มาก
4) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง เหมาะสม เช่น สมุนไพร	0	10	6.77	2.60	มาก
5) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	0	10	5.36	2.99	ปานกลาง
6) การเผยแพร่อาชีพสู่กลุ่มเยาวชน	0	10	3.39	2.82	น้อย
ระดับการพึ่งพาตนเอง รวม	3	10	6.179	1.54	มาก

* หมายเหตุ ระดับการพึ่งพาตนเอง ให้คะแนน 0-10 จากน้อยที่สุด ไปมากที่สุดและแบ่งระดับตาม
ช่วงคะแนนเฉลี่ยดังนี้

0.00-2.00 หมายถึง น้อยที่สุด 2.10-4.00 หมายถึง น้อย

4.01-6.00 หมายถึง ปานกลาง 6.01-8.00 หมายถึง มาก

8.01-10.00 หมายถึง มากที่สุด

จากตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่องความสามารถในการพึ่งพา
ตนเองจำนวน 111 คน ด้านการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก การพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก
ด้านความสามารถในการกำหนดเป้าหมาย การพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก ด้านการรวมกลุ่มและ

ความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม การพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม เช่น สมุนไพร การพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการเผยแพร่อาชีพสู่กลุ่มเยาวชน การพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้จากค่าเฉลี่ยรวมผู้ตอบแบบสอบถามเรื่องความสามารถในการพึ่งพาตนเองของหัวหน้าบริการสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน ด้านต่างๆดังกล่าว การพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก

4.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่มีนัยยะต่อการพัฒนาที่นำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย

ในการวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่มีนัยยะต่อการพัฒนาที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า ปัจจัยด้านทุนทางสังคม เครือข่าย ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม ทรัพยากรการบริหารด้านคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และกลไก กระบวนการบริหารจัดการมีอิทธิพลกับความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารจัดการซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไปนี้เป็น การนำเอาปัจจัยด้านทุนทางสังคม เครือข่าย ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม ทรัพยากรการบริหารด้านคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และกลไก กระบวนการบริหารจัดการ ทั้ง 8 ปัจจัย มาศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationship) ว่า ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย ซึ่งเป็นตัวแปรตามหรือไม่เพียงใด โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร (path analysis) ก่อนดำเนินการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างโมเดลแสดงอิทธิพลทางทฤษฎีขึ้นมาเป็นสมมติฐานการวิจัย และเพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอไว้แล้วในการกำหนดโมเดลรูปแบบเส้นทางแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรทางทฤษฎี ครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 8 ตัวแปรดังกล่าวข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ รูปแบบโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของคณะกรรมการและรูปแบบโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสมาชิก ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเสนอตามลำดับ ดังนี้

- (1) รูปแบบโมเดลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามสมมติฐาน (over identified model)

(2) ผลการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Interco relation)

(3) ผลการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (path coefficient) หรือค่าน้ำหนักเบต้า (beta weight) ของตัวแปรอิสระแต่ละตัวในแต่ละสมการ โครงสร้าง

(4) ผลการคำนวณอิทธิพลทางตรง (direct effect) อิทธิพลทางอ้อม (indirect effect) และผลรวมอิทธิพล (total effect)

4.2.1 พรรณนาตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ซึ่งตัวแปรอิสระในการศึกษาครั้งนี้ คือ 1) ทูทางสังคม (social capital) 2) เครือข่าย (net work) 3) ภาวะผู้นำ (leader ship) 4) การมีส่วนร่วม (participation) 5) ทรัพยากรการบริหารจัดการ ด้านคน (man) 6) ทรัพยากรการบริหารจัดการ ด้านเงิน (money) 7) ทรัพยากรการบริหารจัดการ ด้านวัสดุอุปกรณ์ (material) และ 8) กลไกและกระบวนการบริหารจัดการ (management) ส่วนตัวแปรตามคือ ความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย (strength) มีรายละเอียดดังนี้

ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทย

ตัวแปรอิสระที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทย ประกอบด้วย 8 ตัวแปร ได้แก่ ทูทางสังคม การมีเครือข่าย ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม ทรัพยากรด้านคน ทรัพยากรด้านเงิน ทรัพยากรด้านวัสดุ และการบริหารจัดการ โดยมีการวัด 5 ระดับ ตามแบบของ Likert โดยรายละเอียดของแต่ละตัวแปรเป็นดังนี้

1) ด้านทูทางสังคม ประกอบด้วยตัวแปรย่อยๆ 6 ตัวแปร ได้แก่ ความมีน้ำใจของสมาชิก การเอื้ออาทรต่อกันมีความไว้วางใจ การถ่ายทอดความรู้ การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การเข้าร่วมกิจกรรม และสมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของธุรกิจ พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านทูทางสังคมของกลุ่มโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.72

2) ด้านเครือข่าย ประกอบด้วยตัวแปรย่อยๆ 3 ตัวแปร ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก การเชื่อมโยงเครือข่าย และความสม่ำเสมอในการเข้าร่วมกิจกรรม จากผลการวิจัยพบว่า

ระดับความคิดเห็นด้านเครือข่ายของคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.74

3) ด้านภาวะผู้นำ ประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่ จิตความสามารถในการบริหารจัดการของผู้นำ และบทบาทของผู้นำ จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นด้านภาวะผู้นำ โดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.01

4) ด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยตัวแปรย่อยๆ 4 ตัวแปร ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมิน จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.95

5) ทรัพยากรบุคคล ประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่ ความรู้ความสามารถของสมาชิก และจำนวนสมาชิกกับปริมาณงาน จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นด้านทรัพยากรคนโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.80

6) ทรัพยากรด้านเงิน ประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่ ความเหมาะสมของรายได้ที่ได้รับ และปริมาณเงินที่ได้รับสนับสนุน จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นด้านทรัพยากรเงินโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.23

7) ทรัพยากรด้านวัสดุ ประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่ ความเพียงพอของวัสดุอุปกรณ์ที่มี และคุณภาพของวัสดุอุปกรณ์ จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นด้านทรัพยากรด้านวัสดุโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.57

5) ด้านกลไกและกระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วยตัวแปรย่อยๆ 4 ตัวแปร ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การชี้แนะ และการควบคุม จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นด้านกลไกและกระบวนการบริหารจัดการของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 4.15

ตารางที่ 5 ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย โดยชุมชน

(n=111)

ตัวแปรอิสระ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
ทุนทางสังคม	3.72	.86	มาก
เครือข่าย	3.74	.74	มาก
ภาวะผู้นำ	4.01	.82	มาก
การมีส่วนร่วม	3.95	.65	มาก
ทรัพยากรบุคคล	3.80	.91	มาก
ทรัพยากรด้านเงิน	3.23	.85	ปานกลาง
ทรัพยากรด้านวัสดุ	3.57	.78	มาก
ด้านกลไกและกระบวนการบริหารฯ	4.15	.75	มาก
รวม	3.87	.70	มาก

หมายเหตุ : 1.00-1.50 น้อยมาก 1.51-2.50 น้อย 2.51-3.50 ปานกลาง

3.51-4.50 มาก และ 4.51-5.00 มากที่สุด

ตัวแปรตาม ความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย

การศึกษาความเข้มแข็งนี้จะศึกษาความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทย โดยมีการวัด 5 ระดับ ตามแบบของ Likert ใน 7 ประเด็นช่วงรอบปีที่ผ่านมา(พ.ศ. 2553) ได้แก่ 1) ผลประกอบการของกลุ่ม 2) จำนวนเงินสำรองหรือเงินทุนสะสมในรอบปีที่ผ่านมา 3) ร้อยละของสมาชิกที่ได้รับการฝึกอบรม 4) การจัดสรรเงินสวัสดิการให้แก่สมาชิก 5) การจัดสรรเงินสวัสดิการให้แก่ชุมชน 6) อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้มาใช้บริการ และ 7) อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้ โดยความพึงพอใจของกลุ่มอยู่ในระดับมากทุกด้าน และโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน (เฉลี่ย 3.85) ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มธุรกิจดังกล่าว สมาชิกได้มีการพัฒนาความรู้ทักษะตลอดเวลาทำให้เกิดประสิทธิภาพการทำงาน ลูกคามีจำนวนมากขึ้นและรายได้ของกลุ่มก็มากขึ้นตามลำดับ

4.2.2 รูปแบบการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามสมมุติฐาน (over identified model)

ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์และมีสมการโครงสร้าง ดังนี้

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

STR	หมายถึง	ความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย (strength)
SOC	หมายถึง	ทุนทางสังคม (social capital)
NET	หมายถึง	เครือข่าย (net work)
LEA	หมายถึง	ภาวะผู้นำ (leader ship)
PAR	หมายถึง	การมีส่วนร่วม (participation)
MAN	หมายถึง	ทรัพยากรการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล (personal)
MON	หมายถึง	ทรัพยากรการบริหารจัดการด้านเงิน (money)
MAT	หมายถึง	ทรัพยากรการบริหารจัดการ ด้านวัสดุอุปกรณ์ (material)
MAP	หมายถึง	กลไกและกระบวนการบริหารจัดการ (management)
R	หมายถึง	ผลการแสดงถึงระดับของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรอิสระทั้งหมด
R ²	หมายถึง	R Square แสดงถึงอิทธิพลของตัวแปรอิสระทั้งหมดที่มีต่อตัวแปรตาม
Beta	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน แสดงถึงน้ำหนักของความสำคัญหรืออิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวที่มีต่อตัวแปรตาม
t	หมายถึง	ค่าสถิติ t หรือค่าความน่าจะเป็น เพื่อใช้ทดสอบว่าตัวแปรใดบ้างที่สามารถใช้พยากรณ์ได้
F	หมายถึง	ค่าสถิติ F หรือค่าความน่าจะเป็น ใช้เพื่อตรวจสอบว่าตัวแปรอิสระที่มีอยู่ในตัวแบบสามารถใช้ได้ทุกตัวแปรหรือไม่ภายใต้สมมุติฐานทางสถิติ

* $P < .05$ หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** $P < .01$ หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอย (regression analysis) ซึ่งการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย ใช้สมการการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบเส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร (path analysis) ซึ่งมีรูปแบบหรือโมเดลความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ แสดงให้เห็น รูปแบบโมเดลการบริหารจัดการที่เหมาะสมของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยตามสมมติฐานได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (แสดงตามแผนภาพ 4.1) กล่าวคือ ตัวแปรภายใน (endogenous variable) ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย (STR) คือ ทูนาทางสังคม (SOC) เครือข่าย (NET) ภาวะผู้นำ (LEA) การมีส่วนร่วม (PAR) ทรัพยากรการบริหารด้านคน (MAN) ทรัพยากรการบริหารด้านเงิน (MON) ทรัพยากรการบริหารด้านวัสดุอุปกรณ์ (MAT) กลไกและกระบวนการบริหารจัดการ (MAP) ซึ่งมีรูปแบบสมการและลักษณะของเส้นทาง ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

รูปแบบสมการ

$$\text{STR} = a + b_1 \text{SOC} + b_2 \text{NET} + b_3 \text{LEA} + b_4 \text{PAR} + b_5 \text{MAN} + b_6 \text{MON} + b_7 \text{MAT} + b_8 \text{MAP} + e$$

โดยกำหนดให้

STR = ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการธุรกิจสปาและนวดแผนไทย

$b_1, \dots, b_8$ = ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (regression coefficient) ของตัวแปรอิสระในแต่ละตัว

SOC, ..., MAP = ตัวแปรอิสระ

a = ค่าคงที่ (constant) ของสมการถดถอย

e = ค่าความแตกต่างหรือความคลาดเคลื่อน (error or residual)

รูปแบบสมการโครงสร้างการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร

$$\text{SOC} = (e_1)$$

$$\text{NET} = P_{21} \text{SOC} + (e_2)$$

$$\text{LEA} = P_{31} \text{SOC} + P_{32} \text{NET} + (e_3)$$

$$\text{PAR} = P_{41} \text{SOC} + P_{42} \text{NET} + P_{43} \text{LEA} + (e_4)$$

$$\text{MAN} = P_{53} \text{LEA} + P_{54} \text{PAR} + (e_5)$$

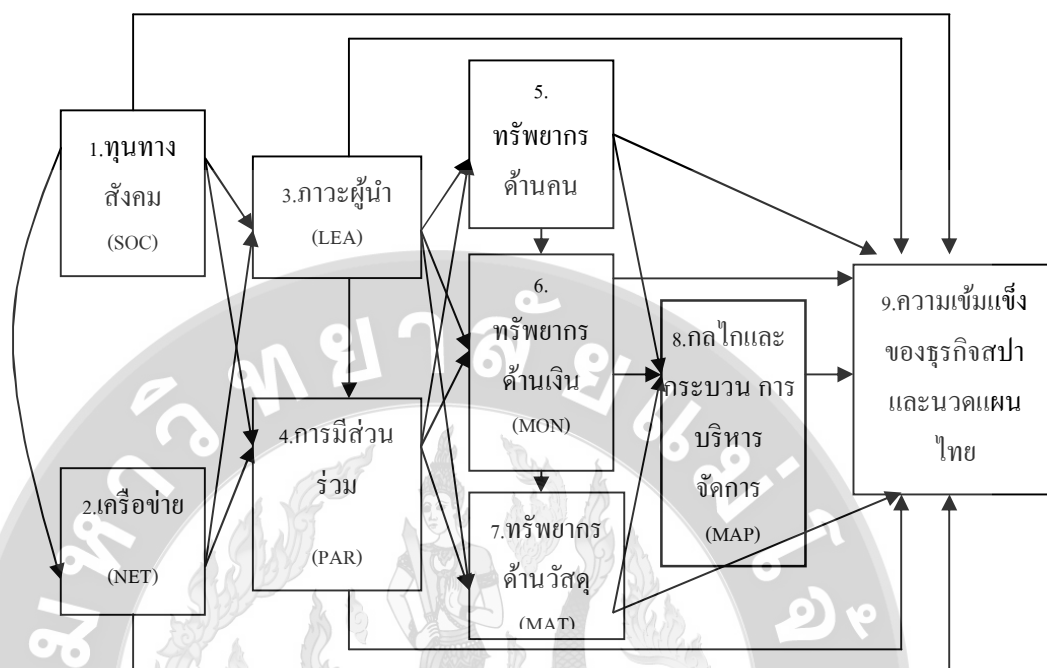
$$\text{MON} = P_{63} \text{LEA} + P_{64} \text{PAR} + P_{65} \text{MAN} + (e_6)$$

$$\text{MAT} = P_{73} \text{LEA} + P_{74} \text{PAR} + P_{76} \text{MON} + (e_7)$$

$$\text{MAP} = P_{85} \text{MAN} + P_{86} \text{MON} + P_{87} \text{MAT} + (e_8)$$

$$\begin{aligned} \text{STR} = & a + by_1 \text{SOC} + by_2 \text{NET} + by_3 \text{LEA} + by_4 \text{PAR} + by_5 \text{MAN} \\ & + by_6 \text{MON} + by_7 \text{MAT} + by_8 \text{MAP} + (e_9) \end{aligned}$$

รูปแบบโมเดลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ (path analysis) ของตัวแปรที่ศึกษา

ภาพที่ 3 รูปแบบโมเดลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรตามสมมุติฐาน

4.2.3 ผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร (path analysis)

ผลการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient)

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการวิจัยเพื่อศึกษาว่าตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษาเป็นอิสระต่อกันหรือไม่และใช้ตรวจสอบหรือทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) พิจารณาความสัมพันธ์ในรูปแบบเชิงเส้นตรง (linear association) เท่านั้น

ตารางที่ 6 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการวิจัย

ตัวแปร	SOC	NET	LEA	PAR	MAN	MON	MAT	MAP	STR
SOC	1.000								
NET	.715**	1.000							
LEA	.586**	.570**	1.000						
PAR	.582**	.723**	.622**	1.000					
MAN	-.130*	-.010	-.065	-.075	1.000				
MON	.180**	.138*	.135*	.154**	.362**	1.000			
MAT	.151**	.078	.086 ^{NS}	.082	.054	.273**	1.000		
MAP	.600**	.603**	.656**	.723**	-.045	.233**	.165**	1.000	
STR	.487**	.356**	.465**	.434**	-.067	.269**	.151**	.569**	1.000

^{NS} Not Significant at 0.05 probability level. *, ** Significant at 0.05 and 0.01 probability level.

จากตารางที่ 6 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้ง 9 ตัวแปร พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ส่วนใหญ่มีค่าเป็นบวกแสดงถึงความสัมพันธ์ในทางเดียวกัน จำนวน 30 คู่ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมีค่าเป็นลบแสดงถึงความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้าม จำนวน 6 คู่ และสังเกตได้ว่าตัวแปรส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 จำนวน 24 คู่ และนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 คู่

ผลการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (path coefficient) หรือค่าน้ำหนัก เบต้า (beta weight) ของตัวแปรอิสระแต่ละตัวในแต่ละสมการโครงสร้าง

ผลการวิเคราะห์เส้นทางของรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมติฐานของตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น นำมาสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน (over identified model) ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีเส้นทางเชื่อมระหว่างตัวแปรในทิศทางเดียวกันที่สามารถเชื่อมได้ไปสู่ตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรภายในทุกสมการโครงสร้าง ซึ่งได้สมการโครงสร้าง 8 สมการโครงสร้าง ดังนี้

สมการโครงสร้างที่ 1 มีเครือข่าย (NET) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระ จำนวน 1 เส้นทาง ได้แก่ ทุนทางสังคม (SOC)

สมการโครงสร้างที่ 2 มีภาวะผู้นำ (LEA) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระ จำนวน 2 เส้นทาง ได้แก่ ทุนทางสังคม (SOC) และ เครือข่าย (NET)

สมการโครงสร้างที่ 3 มีการมีส่วนร่วม (PAR) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระ จำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ ทุนทางสังคม (SOC) เครือข่าย (NET) และ ภาวะผู้นำ (LEA)

สมการโครงสร้างที่ 4 มีทรัพยากรการบริหารบุคคล (MAN) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระ จำนวน 2 เส้นทาง ได้แก่ ภาวะผู้นำ (LEA) และ การมีส่วนร่วม (PAR)

สมการโครงสร้างที่ 5 มีทรัพยากรการบริหารด้านเงิน (MON) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระ จำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ ภาวะผู้นำ (LEA) การมีส่วนร่วม (PAR) และทรัพยากรการบริหารด้านคน (MAN)

สมการโครงสร้างที่ 6 มีทรัพยากรการบริหารด้านวัสดุอุปกรณ์ (MAT) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระ จำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ ภาวะผู้นำ (LEA) การมีส่วนร่วม (PAR) และทรัพยากรการบริหารด้านเงิน (MON)

สมการโครงสร้างที่ 7 มีกลไกและกระบวนการบริหารจัดการ (MAP) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระ จำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ ทรัพยากรการบริหารด้านคน (MAN) ทรัพยากรการบริหารด้านเงิน (MON) และทรัพยากรการบริหารด้านวัสดุอุปกรณ์ (MAT)

สมการโครงสร้างที่ 8 มีความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย (STR) เป็นตัวแปรตาม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอิสระ จำนวน 8 เส้นทาง ได้แก่ ทุนทางสังคม (SOC) เครือข่าย (NET) ภาวะผู้นำ (LEA) การมีส่วนร่วม (PAR) ทรัพยากรการบริหารด้านคน (MAN) ทรัพยากรการบริหารด้านเงิน (MON) ทรัพยากรการบริหารด้านวัสดุอุปกรณ์ (MAT) และกลไกกระบวนการบริหารจัดการ (MAP)

4.2.4 ผลการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างตามสมมุติฐาน

ผลการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลและค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของตัวแปรของสมการโครงสร้างที่ 1 ถึงสมการโครงสร้างที่ 8 ดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์โมเดล
โครงสร้างของตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผน
ไทยโดยชุมชน

สมการ ที่	ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	R	R ²	F	Path Coefficient	t
1	NET		.715	.493	344.32**		
		SOC				.715	18.436**
2	LEA		.632	.373	110.066**		
		SOC				.333	5.594**
		NET				.345	5.795**
3	PAR		.742	.511	165.111**		
		SOC				.354	6.970**
		NET				.149	2.934**
		LEA				.386	8.752**
4	MAN		.077	.006	1.139		
		LEA				-.045	-.616 ^{NS}
		PAR				-.050	-.679 ^{NS}
5	MON		.399	.164	21.866**		
		LEA				.032	.473 ^{NS}
		PAR				.173	2.553*
		MAM				.354	7.084**

ตารางที่ 7 (ต่อ)

สมการ ที่	ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	R	R ²	F	Path Coefficient	t
6	MAT		.277	.079	10.243**		
		LEA				.033	.464 ^{NS}
		PAR				.023	.322 ^{NS}
		MON				.274	5.203**
7	MAP		.275	.078	8.544**		
		MAN				-.132	.20374*
		MON				.215	3.725**
		MAT				.115	2.117*
8	STR		.623	.382	26.332**		
		SOC				.132	1.909 ^{NS}
		NET				-.158	-2.364*
		LEA				.118	1.844 ^{NS}
		PAR				.125	1.723 ^{NS}
		MAN				-.097	-2.081*
		MON				.223	4.573**
		MAT				-.001	-.019 ^{NS}
		MAP				.341	4.523**

^{NS} Not Significant at 0.05 probability level. *, ** Significant at 0.05 and 0.01 probability level.

จากผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 7 ตามเส้นทางความสัมพันธ์โครงสร้างตามสมมุติฐาน พบว่า สัมประสิทธิ์การทำนาย (R²) เรียงตามลำดับได้ ดังนี้ PAR, NET, LEA, STR, MON, MAT และ MAP ของสมการทำนายทั้ง 7 สมการ มีค่าเท่ากับ .511, .493, .373, .382, .164, .079 และ .078 ตามลำดับ ซึ่งมีค่า F ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่าสัมประสิทธิ์เส้นทางซึ่งมีค่า t ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 11 เส้นทาง และที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 5 เส้นทาง ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R²) ตัวแปรตาม MAN พบว่า ไม่นัยสำคัญทางสถิติ ซึ่ง

สามารถนำค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของแต่ละสมการโครงสร้างมาเขียนเส้นทางของรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐานได้ปรากฏดังภาพ 4.3

4.2.5 ผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร

จากการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคณะกรรมการที่ผ่านการคัดเลือก ครั้งที่ 1 พบว่า สัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 12 เส้นทาง และเส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 3 เส้นทาง และเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มี 1 เส้นทาง ผู้วิจัยจึงตัดเส้นทางนั้นออกจากสมการรูปแบบความสัมพันธ์และทำการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทำการคัดเลือกใหม่ ครั้งที่ 2 ดังแสดงในตารางที่ 8

จากการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคณะกรรมการที่ผ่านการคัดเลือก ครั้งที่ 2 พบว่า สัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 12 เส้นทาง และเส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 3 เส้นทาง ดังนั้น จึงสามารถนำสัมประสิทธิ์เส้นทางของแต่ละรายการในโครงสร้างมาเขียนเส้นทางของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ผ่านการคัดเลือกแบบความสัมพันธ์ให้เป็นแบบจำลองที่ประหยัด (Parsimonious Model) เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความสัมพันธ์ที่ดีที่สุดดังภาพที่ 4

ตารางที่ 8 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ผ่านการคั่นแล้ว

สมการ ที่	ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	R	R ²	F	Path Coefficient	t
1	NET		.702	.493	342.32**		
		SOC				.704	15.906**
2	LEA		.632	.373	9.15**		
		SOC				.313	5.513**
		NET				.351	5.741**
3	PAR		.742	.511	5.123**		
		SOC				.324	6.270**
		NET				.156	2.988**
		LEA				.382	8.741**
5	MON		.344	.160	18.841**		
		PAR				.195	3.896*
		MAM				.354	7.080**
6	MAT		.267	.071	9.242**		
		MON				.274	5.203**
7	MAP		.275	.078	8.541**		
		MAN				-.132	.20374*
		MON				.215	3.725**
		MAT				.115	2.117*
8	STR		.630	.387	34.523**		
		MAN				-.126	-2.703**
		MON				.239	4.962**
		MAP				.357	8.422**

^{NS} Not Significant at 0.05 probability level. *, ** Significant at 0.05 and 0.01 probability level.

4.2.7 ผลการคำนวณอิทธิพลทางตรง (Direct Effect: DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect: IE) และผลรวมอิทธิพล (Total Effect: TE)

จากรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมติฐานที่ผ่านการตกแต่งแล้วพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมีความสัมพันธ์ที่ดีที่สุดแล้ว จึงนำรูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวมาหาอิทธิพลทางตรง (Direct Effect: DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect: IE) และผลรวมอิทธิพล (Total Effect: TE) ได้ ดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และผลรวมอิทธิพล ระหว่างตัวแปร (n=111)

ประเภท ความสัมพันธ์	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม STR							
	MAP	MON	PAR	MAN	MAT	SOC	LEA	NET
1.ความผันแปร รวมทั้งหมด	0.542	0.294	0.493	-0.076	0.140	0.452	0.454	0.346
2.ความสัมพันธ์เชิง สาเหตุและผล (ผลรวม = ก + ข)	0.357	0.360	0.070	-0.064	0.057	0.048	0.027	0.020
ก) ผลทางตรง	0.357	0.238	0.000	-0.126	0.000	0.000	0.000	0.000
ข) ผลทางอ้อม	0.000	0.122	0.070	0.062	0.057	0.048	0.027	0.020
3.ความสัมพันธ์ไม่ใช่ เหตุและผล = 1- 2	0.185	-0.066	0.423	-0.140	0.083	0.500	0.427	0.326

จากตารางที่ 9 เมื่อพิจารณาผลรวมอิทธิพลพบว่า ตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทย(STR) เรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ (1) กลไกและกระบวนการบริหารจัดการ (MAP) (2) ทรัพยากรด้านเงิน (MON) (3) การมีส่วนร่วม (PAR) (4) ทรัพยากรด้านคน (MAN) (5) ทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ (MAT) (6) ทุนทางสังคม (SOC) (7) ภาวะผู้นำ (LEA) (8)เครือข่าย (NET) และพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทย มีดังนี้

(1) ปัจจัยด้านกลไกและการบริหารจัดการมีอิทธิพลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทยมากที่สุด โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ 0.357

(2) ตัวแปรที่มีเฉพาะอิทธิพลทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทยมากที่สุด คือ ทรัพยากรเงิน โดยอิทธิพลทางอ้อม เท่ากับ .122

(3) ตัวแปรที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม(ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล) ต่อความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทยมากที่สุด คือ ทรัพยากรการเงิน โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ .360

4.3 การจัดฝึกอบรมการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการจัดฝึกอบรมให้แก่สมาชิกกลุ่มธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนและในการอบรมครั้งนี้มีผู้สนใจอื่นๆ เช่น นักเรียน ประชาชนทั่วไปเข้าร่วมด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลในตาราง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมการปลูกพืชสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร ในภาพรวมในระดับมากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.55 ของผู้ให้ข้อมูล ได้กำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 ตัวแปร ซึ่งได้บรรยายตามตัวแปรแต่ละตัวแปร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 10 แสดงระดับความพึงพอใจต่อ โครงการฝึกอบรมของผู้เข้าร่วมโครงการ

ข้อความ	ผู้ให้ข้อมูล (n=๓๐)	
	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความพึงพอใจ
1. ระยะเวลาและช่วงเวลาที่เหมาะสมในการฝึกอบรม	4.46	มากที่สุด
2. ความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ในการฝึกอบรม	4.46	มากที่สุด
3. บรรยากาศในการฝึกอบรม	4.53	มากที่สุด
4. ความรู้และความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของวิทยากร	4.36	มากที่สุด
5. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากร	4.78	มากที่สุด
6. ความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับพืชสมุนไพร	4.43	มากที่สุด
7. สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและชีวิตประจำวันได้	4.71	มากที่สุด
8. สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปเผยแพร่ต่อได้	4.71	มากที่สุด
รวม	4.48	มากที่สุด

จากการวิเคราะห์การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการทำให้ทราบว่ามีความพึงพอใจมากที่สุดในทุกประเด็น

สรุปผลโครงการฝึกอบรมการปลูกพืชสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร จากการดำเนินงานโครงการฝึกอบรมในครั้งนี้ได้ประเมินผลของโครงการตามวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ โดยทั่วไปมีผู้สนใจเข้าร่วมการฝึกอบรมได้แก่น้องนักเรียนบ้านห้วยเกียงจำนวน 62 คน ครูโรงเรียนบ้านห้วยเกียงจำนวน 4 คน วิทยากรจำนวน 1 คนและนักศึกษาผู้จัดฝึกอบรมจำนวน 16 คน รวมผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมทั้งสิ้นจำนวน 83 คน ซึ่งถือว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากการสุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลที่เข้าร่วมการฝึกอบรมจำนวน 30 คน ทำให้ทราบว่าผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อระยะเวลาในการฝึกอบรมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.46 มีความพึงพอใจต่อสื่อและวัสดุในการฝึกอบรมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.46 มีความพึงพอใจต่อบรรยากาศในการฝึกอบรมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.53 มีความพึงพอใจต่อความรู้และความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของวิทยากร อยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.78 มีความพึงพอใจต่อความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับพืชสมุนไพรอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.43 มีความพึงพอใจต่อการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในครัวเรือนและชีวิตประจำวันอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.71 และมีความพึงพอใจต่อการนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่อยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.71 ดังนั้นจากการสุ่มตัวอย่างความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมการปลูกพืชสมุนไพรในภาพรวมจึงอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.45

ข้อเสนอแนะ

- จากแบบสอบถามผู้รับการฝึกอบรมอยากให้มีการจัดกิจกรรมแบบนี้ขึ้นทุกปี
- เวลาในการฝึกอบรมมีระยะเวลาสั้นเกินไป อยากให้เพิ่มระยะเวลาขึ้นให้มากกว่าเดิม
- อยากให้เพิ่มจำนวนผู้จัดฝึกอบรมมากกว่านี้

ปัญหาและอุปสรรคในการอบรม

- มีฝนตกในช่วงเช้าเนื่องจากพายุเข้าทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปได้ด้วยความลำบาก
- เนื่องจากผู้รับการฝึกอบรมเป็นเกษตรกรจึงขาดการควบคุมดูแล

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

(Summary, Implication and Recommendations)

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักใหญ่ 3 ข้อดังนี้ (1) เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน และ (3) เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน โดยการฝึกอบรมและส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง ประชากรเป้าหมายได้แก่ ธุรกิจสปาชุมชน ที่ดำเนินการโดยชุมชนหรือองค์กรในชุมชน ซึ่งไม่ใช่เอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 111 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เช่น อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติวิเคราะห์หลายตัวแปร ได้แก่การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

สรุปผลการวิจัย

5.1 ข้อมูลทั่วไปของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของสถานประกอบการ

หัวหน้ากลุ่มเจ้าของกิจการบริการสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนส่วนใหญ่ให้บริการเฉพาะนวดแผนไทยและประคบอบสมุนไพร มีระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจเฉลี่ย 5.20 ปี โดยส่วนใหญ่มีสมาชิกของสถานประกอบการระหว่างไม่เกิน 10 คน มีรายได้เฉลี่ยของสถานประกอบการประมาณ 197,495 บาทต่อปี มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีกิจกรรมร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆ โดยมีกิจกรรมร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆ เฉลี่ยประมาณ 7 ครั้งต่อปี

5.1.2 ปัจจัยเสริมของสถานประกอบการ

ผู้ประกอบการหรือหัวหน้ากลุ่มสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน พบว่าสถานประกอบการได้รับปัจจัยเสริมในด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจสปาให้ประสบความสำเร็จมากที่สุด โดยได้รับข่าวสารเฉลี่ย 2.70 ครั้ง รองลงมาคือ การได้รับเชิญให้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจ เฉลี่ยเท่ากับ 1.39 ครั้ง และสุดท้ายคือ การได้รับความช่วยเหลือ (เงินอุดหนุน) จากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจสปาให้ประสบความสำเร็จ เฉลี่ย 69,416.67 บาท

5.1.3 การพึ่งพาตนเองของสถานประกอบการ

ผู้ประกอบการหรือหัวหน้ากลุ่มสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน พบว่า สถานประกอบการสามารถพึ่งพาตนเองได้เนื่องจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก มีความสามารถในการกำหนดเป้าหมาย มีการรวมกลุ่มและความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม เช่นสมุนไพร มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการเผยแพร่อาชีพสู่กลุ่มเยาวชน ทั้งนี้จากค่าเฉลี่ยรวมผู้ตอบแบบสอบถามเรื่องความสามารถในการพึ่งพาตนเองของหัวหน้าบริการสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชน ด้านต่างๆดังกล่าว การพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับมาก

5.2 การวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่มีนัยยะต่อการพัฒนาที่นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย

จากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่มีนัยยะต่อการพัฒนาที่นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทย พบว่า

(1) ปัจจัยด้านกลไกและการบริหารจัดการที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนมากที่สุด โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ 0.493

(2) ตัวแปรที่มีเฉพาะอิทธิพลทางอ้อมต่อความความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วม โดยมีผลรวมอิทธิพลทางอ้อม เท่ากับ .070 รองลงมาได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ ทูทางสังคม ภาวะผู้นำ และเครือข่าย โดยมีค่าผลรวมอิทธิพลทางอ้อม เท่ากับ .057 .048 .027 และ .020 ตามลำดับ

(3) ตัวแปรที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนมากที่สุด คือ ทรัพยากรการบริหารด้านเงิน โดยมีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ .360 รองลงมา ทรัพยากรการบริหารด้านคน มีค่าผลรวมอิทธิพล เท่ากับ -.064

5.3 การจัดฝึกอบรมการปลูกพืชสมุนไพร

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมการปลูกพืชสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร เกี่ยวกับระยะเวลาในการฝึกอบรมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.46 มีความพึงพอใจต่อสื่อและวัสดุในการฝึกอบรมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่า

คะแนนเฉลี่ย 4.46 มีความพึงพอใจต่อบรรยากาศในการฝึกอบรมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.53 มีความพึงพอใจต่อความรู้และความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของวิทยากร อยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.78 มีความพึงพอใจต่อความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับพืชสมุนไพรอยู่ใน ระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.43 มีความพึงพอใจต่อการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ใน ครัวเรือนและชีวิตประจำวันอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.71 และมีความพึงพอใจ ต่อการนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่อยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.71 ดังนั้นจากการ สุ่มตัวอย่างความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมการปลูกพืชสมุนไพรในภาพรวมจึงอยู่ใน ระดับ มากที่สุด โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.45

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่า สถานประกอบการได้รับปัจจัยเสริมในด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจสปาให้ประสบความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาคือ การได้รับเชิญให้เข้าร่วม กระบวนการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจ และสุดท้ายคือ การได้รับความ ช่วยเหลือ (เงินอุดหนุน) จากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจสปา ซึ่งสอดคล้องกับ คม ลัน หุตะแพทย์ (2535: 12) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการและเครื่องมืออันสำคัญมากอันหนึ่ง ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในทุกสาขา การสื่อสารที่ดียอมทำให้งานพัฒนาชุมชน บรรลุผลได้ อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เพราะการสื่อสารเป็นวิธีการที่จะให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็น ประโยชน์ ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสร้างทัศนคติใหม่ๆ โน้มน้าวให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรม ต่างๆ อันจะนำไปสู่ปฏิบัติการในชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของ ชาวบ้านและชุมชนให้ดีขึ้น และโดยทั่วไปธุรกิจสปาชุมชนโดยปกติไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ เท่าที่ควร ส่วนใหญ่ได้รับการช่วยเหลือจาก อบ.ต. ทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่มีประสิทธิภาพ เท่าที่ควร เช่น เกิดความล่าช้า เกิดความเสียหายจากการขาดเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการประกอบ ธุรกิจ แต่ถ้าธุรกิจนั้นๆ ได้รับการช่วยเหลือ กิจกรรมต่างๆ ก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น ในการ ปลูกพืชสมุนไพรของประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี ค.ศ.1929-1942 ได้เพิ่มขึ้นมากเนื่องจากการ ได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน เช่น จาก Franklin Roosevelt's Civilian Conservation Corps. นักวิทยาศาสตร์ นักธุรกิจ และจากรัฐบาล ทั้งด้านการเงินและสิ่งของ ทำให้พืชสมุนไพรของ สหรัฐอเมริกาปัจจุบันสมบูรณ์มากขึ้น (Lizabeth, Cohen; 2001)

จากผลการศึกษาการพึ่งพาตนเองของสถานประกอบการ พบว่า สถานประกอบการ สามารถพึ่งพาตนเองได้เนื่องจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก มีความสามารถในการ

กำหนดเป้าหมาย มีการรวมกลุ่มและความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม เช่น สมุนไพร มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการเผยแพร่อาชีพสู่กลุ่มเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537: 95-101) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ในชุมชน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาจะต้องเป็นกลุ่ม มีการช่วยเหลือกันและกัน ต้องมีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมที่จะทำมากพอ เรียกว่า ชุมชน คือ ชีวิตของหมู่บ้าน 2) ต้องมีจิตสำนึกการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในระดับผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านทุกคนมีเอกลักษณ์อิสรภาพ สามารถกำหนดชะตากรรมของชุมชน โดยการกำหนดเป้าหมายของการกระทำเป็นแผนชุมชน 3) จิตสำนึกต้องมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหนุ่มสาวของหมู่บ้าน (Organic Intellectual) 4) ต้องมีการรวมกันในรูปแบบสหพันธ์ คือ พัฒนาให้เป็นเขตและก่อให้เกิดเครือข่ายของหมู่บ้าน ติดต่อกับภายนอกสหพันธ์ 5) การประสานวัฒนธรรม กิจกรรมของชาวบ้านควรประสานกับกลุ่มอื่นๆ ในสังคม 6) ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสถานะแวดล้อมธรรมชาติ การพึ่งตนเองของชุมชนควรเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ไม่เกิดมลพิษ และมีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับการวิจัยครั้งนี้การพึ่งพาตนเองอาจเป็นการใช้ทรัพยากรในชุมชน เช่น สมุนไพร มาทำการสปาและรักษาอาการเจ็บป่วย

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบที่สำคัญหลายประการ ผู้วิจัยใคร่ให้ข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรให้ความสำคัญต่อการเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหัวหน้ากลุ่มเจ้าของกิจการควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ซึ่งควรเน้นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการจัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการวางแผน การจัดองค์กร การชี้นำ และการควบคุม เน้นในเรื่องของกระบวนการบูรณาการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในทุกระดับ เนื่องจากโมเดลตัวแปรกลไกและกระบวนการบริหารจัดการมีอิทธิพลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและการนวดแผนไทยมากที่สุด

1.2 ควรมีนโยบายให้มีหน่วยงานหนึ่งเป็นพี่เลี้ยงอย่างเป็นทางการในการทำหน้าที่ชี้แนะ ควบคุม ตรวจสอบ และให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆ โดยให้การสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันปัญหาและอุปสรรคที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะเชิงการพัฒนา

2.1 ควรมีการพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริม ตัวแปรที่มีทิศทางความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นตัวแปรทรัพยากรการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และทรัพยากรการบริหารด้านเงิน ซึ่งตัวแปรต่างๆ ทั้ง 3 ตัว มีอิทธิพลต่อความความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและนวดแผนไทยโดยชุมชนมากที่สุด

2.2 ควรมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการให้กับหัวหน้ากลุ่มเจ้าของกิจการ โดยอาจมีการฝึกอบรม สัมมนา ดูงาน หรือการเชิญวิทยากรกลุ่มธุรกิจสปาและการนวดแผนไทยที่ประสบความสำเร็จมาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กันไป เพื่อเป็นการพิสูจน์หรือคัดค้านตัวแบบการบริหารจัดการธุรกิจสปาและการนวดแผนไทยซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและการนวดแผนไทยนั้นเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยค้นพบว่าตัวแปรที่นำมาศึกษาในสมการ ได้แก่ ทุนทางสังคม เครือข่าย ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม ทรัพยากรการบริหาร ด้านคน ทรัพยากรการบริหารด้านเงิน วัสดุอุปกรณ์ และ กลไกและการบริหารจัดการ นั้นมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม แต่การวิจัยยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับตัวแปรที่มีอิทธิพลแต่ไม่ได้นำมาศึกษาในครั้งนี้ด้วย เช่น อิทธิพลของสภาวะแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่นๆ ดังนั้นควรศึกษาถึงตัวแปรอื่นๆ เข้ามาเพิ่มเติมในสมการ เพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาธุรกิจสปาและการนวดแผนไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

3.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของธุรกิจสปาและการนวดแผนไทย โดยมีการแยกกลุ่มธุรกิจสปาและการนวดแผนไทยที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ เพื่อนำผลมาเปรียบเทียบกัน และจะช่วยให้เห็นภาพรวมเกี่ยวกับความเข้มแข็งด้านองค์ความรู้ในการบริหารจัดการธุรกิจสปาและการนวดแผนไทยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กองบรรณาธิการนิตยสาร POSITIONING. 2549. “ถอดรหัสเศรษฐกิจพอเพียง”.

POSITIONING. 3, 30 (พฤศจิกายน): 76-102.

เกษม จันทรแก้ว. 2545. **การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

โครงการบัณฑิตศึกษาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. 2544. **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

เชียงใหม่วิชิตเตอร์. 2550. “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.chiangmaivisitor.com/thai/sustainable.html>. (20 มกราคม 2550).

ดวงจันทร์ อาภาวิชิตร์ เจริญเมือง. 2547. **เมืองยั่งยืนในเอเชีย.** เชียงใหม่: หจก.เชียงใหม่-โรงพิมพ์แสงศิลป์.

ป.อ.ปยุตโต. 2544. **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development).** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.

พจนา สวนศรี. 2546. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.** กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.

พหล ศักดิ์ยะทัศน์. 2547. **องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. การวิจัยและพัฒนา. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2**

มนัส ศุภลักษณ์. 2544. **การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: ศูนย์นิพนธ์ปริญาเอก มหาวิทยาลัยแม่โจ้.**

ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ละเอียด ศิลาน้อย. 2550. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา. **E-TAT Tourism Journal** ฉบับที่ 1 / 2549 (มกราคม- มีนาคม)

<http://www.tat.or.th/e-journal/article-03.html> (8 มกราคม 2550)

สถาบันพระปกเกล้า. 2545. **รายงานการวิจัยการศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีชี้วัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. รายงานขั้นสุดท้าย
โครงการการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ
(ECOTOURISM). กรุงเทพฯ: กองบริการที่ปรึกษา ศูนย์วิชาการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษา
และกำหนดดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
พัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. 2550. “จาก “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” ของภูฏาน สู่
อุดมการณ์ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ของไทย”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<http://www.moralcenter.or.th/web/moral/th/blog/detail.php?BlogID=40&GroupID=12> (5
กุมภาพันธ์ 2550).
- สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548. การศึกษาและพัฒนาดัชนี
วัดมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ: กลุ่มการพัฒนามาตรฐานทางสังคม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546. การพัฒนาที่ยั่งยืนใน
บริบทไทย. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี วันจันทร์ที่ 30 มิถุนายน 2546. ศูนย์การ
ประชุมและแสดงสินค้า อิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพฯ: สหมิตรพรีน
ติ้ง.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2536. ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2547. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวาณิช. 2548. การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- http://www.tat.or.th/e-journal/article-02_4-49.html (8 มกราคม 2550)
- อิทธิฤทธิ์ พลังธีรสิน . 2542. ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ
นักท่องเที่ยว: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอู้มผาง จังหวัดตาก .
สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต)การจัดการสิ่งแวดล้อม .(กรุงเทพฯ: สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อุดร วงษ์ทับทิม (บรรณาธิการ). 2545. การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์.
เชียงใหม่: บริษัทมิ่งเมืองนารัตน์.

- อุบลวรรณ ประดับสุข. 2549. “การเรียนรู้และประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนจาก สกว. (ภาค)”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา. **E-TAT Tourism Journal** ฉบับที่ 3/ 2549 (กรกฎาคม- กันยายน) http://www.tat.or.th/e-journal/article-02_3-49.html (8 มกราคม 2550)
- Andereck, Kathleen L., Valentine, Karin M, Knopf Richard C., Voght, Christine A. 2005. . “Resident’s Perceptions of Community Tourism Impact”. **Annals of Tourism Research**. 32 (2005) 1056-1076.
- Boniface, Brian and Cooper, Chris. 2005. **Worldwide Destinations: The Geography of Travel and Tourism**. Italy: Newgen Imaging Systems (P) Ltd.
- Cohen, Erik. 1996. **Thai Tourism Hill Tribes, Islands and Open-Ended Prostitution**. Bangkok: COMSET Limited Partnership.
- Gyuo Ko, Tae. 2005. “Development of a tourism sustainability assessment procedure: a conceptual approach”. **TOURISM MANAGEMENT**. 26 (2005) 431-445.
- Harrison, David (Editor). 2001. **Tourism and the Less Developed World: Issues and Cases Studies**. UK: Cromwell Press, Trowbridge.
- Hshiang Tsaur, Sheng, Chiang Lin, Yu and Hui Lin, Jo. 2004. “Evaluating ecotourism sustainability from the integrated perspective of resource, community and tourism”. **TOURISM MANAGEMENT**. 27 (2006) 640-653.
- Inskeep, Edward. 1991. **Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach**. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Jafari, Jafar (Chief Editor). 2000. **ENCYCLOPEDIA OF TOURISM**. New York: Taylor & Francis Group.
- Kantamaturapoj, Kanang. 2005. **Impact of Community Based Tourism in Thailand: A Case Study of Plai Pong Pang Village, Samutsongkram Province**. The Workshop on: Makong Tourism: Learning Across Borders”. 25 February 2005. Social Research Institute, Chiang Mai University.
- Lakanavichian, Sureeratna. 1998. Model of Sustainability. Mimeograph. National Institute of Development Administration, Bangkok.

- Li , Wenjun. 2004. "Environmental management indicators for ecotourism in China's nature reserves: A case study in Tianmushan Nature Reserve". **TOURISM MANAGEMENT**. 25 (2004) 559-564.
- Lordkipanidze, Maia; Brezet, Han and Backman Mikael. 2005. "The Entrepreneurship Factor in Sustainable Tourism Development". **Journal of Cleaner Production**. 13 (2005) 787-798.
- Mbaiwa. 2003. "The Socio-Economic and Environmental Impacts of Tourism Development on the Change Delta, North-Western Botswana." 2003. **Journal of Arid Environment**. 54 (2005) 447-467.
- Miller, Graham. 2001. "The development of indicators for sustainable tourism: results of a Delphi survey of tourism researches". **TOURISM MANAGEMENT**. 22 (2001) 351-362.
- Roberts, Lesley and Hall, Derek. 2001. **Rural Tourism and Recreation Principles to Practice**. UK: Biddles Ltd, Guildford and King's Lynn.
- Rogers, Everett M. 1983. **Diffusion of Innovations**. USA: Macmillan Publishing Co., Inc.
- Sigala, Marianna and Leslie, David. 2005. **International Cultural Tourism: Management, implications and cases**. Great Britain: Newgen Imaging Systems (P) Ltd.
- Smith, Valalene L. and Eadington William R. 1994. **Tourism Alternatives**. Great Britain: SRP Ltd, Exeter.
- Weaver, David B. 1998. **ECOTOURISM IN THE LESS DEVELOPMENT WORLD**. UK: Biddles Ltd, Guildford and King's Lynn.
- _____. 2006. **Sustainable Tourism**. London: Elsevier Butterworth-Heinemann.

ภาคผนวก

ภาพการอบรมการปลูกพืชสมุนไพร

